HYGIËNERICHTLIJNEN

VOOR

PUBLIEKSEVENEMENTEN

JANUARI 2009

Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid
Postbus 2200
1000 CE Amsterdam
tel: 020 555 54 15
fax: 020 555 56 71
e-mail: info@LCHV.nl
internet: www.ggdkennisnet.nl/lchv

De Hygiënerichtlijnen Publieksevenementen zijn in 2004 opgesteld en herzien in 2009, met medewerking van de volgende GGD'en en organisaties:
GGD Amstelland de Meerlanden
GGD Amsterdam
GGD Hart voor Brabant
GGD Kop van Noord-Holland
GGD Rotterdam en Omstreken
GHOR Kennemerland
Hulpverleningsdienst Flevoland
Hulpverleningsdienst Kennemerland
Provincie Gelderland
Vereniging van EvenementenMakers

Deze uitgave is te downloaden via:
www.lchv.nl

© Landelijk Centrum Hygiëne en Veiligheid
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUDSOPGAVE

1 INLEIDING 1
2 ALGEMENE GEGEVENS 2
2.1 BEZOEKERS EN/OF DEELNEMERS VAN PUBLIEKSEVENEMENTEN 2
2.2 MEDEWERKERS 2
2.3 AANMELDEN VAN HET EVENEMENT 2
2.4 BESCHRIJVING VAN HET EVENEMENT 3
2.5 (WEERS)OMSTANDIGHEDEN TIJDENS HET EVENEMENT 3
3 OVERLEG VOORAF 4
4 LEGIONELLAPREVENTIE 5
4.1 RISICOFACTOREN 5
4.2 BEHEERSMAATREGELEN 6
4.3 MONSTERNAME 6
4.4 LUCHTBEVOCHTIGING, ADIABATISCHE AIRCONDITIONING, KOELTORENS, SPROEIFONTEINEN EN ANDERE VERNEVELENDE WATERINSTALLATIES DIE NIET BEHOREN TOT DE LEIDINGINSTALLATIE 7
4.5 WHIRLPOOLS, BUBBELBADEN EN ANDERE (ZWEM)BADEN WAAR VERNEVELING OPTREEDT 7
4.6 CONTROLE GEMEENTE 8
5 HUISVESTING EN OVERNACHTING 9
5.1 HUISVESTING EN OVERNACHTING OP TIJDELIJKE KAMPEERGELEGENHEDEN 9
5.1.1 Algemene regels 9
5.1.2 Dag- en/of recreatieverblijf 10
5.1.3 Sanitaire gebouwen 10
5.1.4 Toiletten 10
5.1.5 Chemische toiletten 11
5.1.6 Wasgelegenheden 11
5.1.7 Douches 12
5.1.8 Drinkwatervoorziening 13
5.1.9 Overige wasgelegenheden (groenten, kleding, afwas) 13
5.1.10 Afvalverwerking 14
5.1.11 Voedselvoorziening 14
5.1.12 Huisdieren 14
5.1.13 Recreatie 14
5.2 HUISVESTING EN OVERNACHTING IN TER BESCHIKKING GESTELDE GEBOUWEN (BIJVOORBEELD SCHOLEN) 15
5.2.1 Algemene regels 15
5.2.2 Dag- en/of recreatieverblijf 15
5.2.3 Slaapplaatsen/-zalen 15
5.2.4 Sanitaire voorzieningen 16
5.2.5 Toiletten 16
5.2.6 Wasgelegenheden 17
5.2.7 Douches 18
5.2.8 Drinkwatervoorziening 19
5.2.9 Afvalverwerking 19
5.2.10 Voedselvoorziening 19
5.2.11 Huisdieren 19
5.2.12 Recreatie 20
6 HORECA 21
6.1 MAALTIJDVOORZIENING GROTE GROEPEN MENSEN 21
6.2 ONGEKOELDE PRESENTATIE KOUDE GERECHTEN 22
6.3 BARBECUE 23
6.4 VERSTREKKEN VAN ONTBIJT EN LUNCHPAKKETTEN 24
6.5 PERSOONLIJKE HYGIËNE 24
6.6 GLASGEBRUIK 24
7 TIJDELIJKE VOORZIENINGEN OP HET EVENEMENTENTERREIN 25

7.1 TIJDELIJKE DRINKWATERVOORZIENINGEN 25
7.2 TOILETTEN 25
7.3 DRINKWATERVOORZIENING 26
7.4 KLEEDRUIMTEN EN DOUCHES BIJ SPORTEVENEMENTEN 26
7.5 AFVALVERWIJDERING 27
7.6 LOZEN VAN AFVALWATER 28
8 MEDISCHE HULPVERLENING BIJ EVENEMENTEN 29
8.1 EHBO-VOORZIENING 29
8.2 INFECTIEZIEKTEBESTRIJDING BIJ EEN EVENEMENT 30
9 SPEEL- EN ZWEMGELEGENHEDEN 31
9.1 KUNSTMATIGE SPEELBADEN, BUBBELBADEN, PIEREBADJES E.D. 31
9.1.1 Waterkwaliteit 31
9.1.2 Sanitaire voorzieningen 32
9.1.3 Bouw en inrichting 32
9.1.4 Reiniging, desinfectie en afvalverwerking 32
9.2 OPPERVLAKTEWATER 32
9.2.1 Waterkwaliteit en veiligheid 32
9.2.2 Sanitaire voorzieningen 33
9.2.3 Zwemaccommodatie 33
9.2.4 Reiniging, desinfectie en afvalverwerking 34
10 NEVENACTIVITEITEN 35
10.1 KINDEROPVANG 35
10.2 SPEEL-/ZWEMWATER 35
10.3 ATTRACTIE- EN SPEELTOESTELLEN 35
10.4 BALLENBAK 36
10.5 ZANDBAK 36
10.6 MELDINGSPLICHT EVENEMENTEN WAAROP GETATOEËERD OF GEPIERCED WORDT 37
11 EVENEMENTEN MET (HUIS)DIEREN 38
11.1 ZOÖNOSEN 38
11.2 MAATREGELEN OM ZOÖNOSEN TE VOORKOMEN. 38
11.2.1 Bouw en inrichting 39
11.2.2 Handenwas- en eetgelegenheid 39
11.2.3 Hygiënische bedrijfsvoering 39
11.2.4 Verzorging dieren 40
11.2.5 Zieke dieren 40
11.3 TRANSPORT DIEREN 40
11.4 VOORLICHTING BEZOEKERS 40
11.5 DIERENTENTOONSTELLINGEN 41
12 DANCE EVENT OF ANDER SOORTGELIJK EVENEMENT 42
12.1 DE RUIMTE WAARIN EEN DANCE EVENT O.I.D. WORDT GEHOUDEN 42
12.2 DE EHBO/EHBD- VOORZIENING 42
12.3 VENTILATIE IN DE FEESTRUIMTE 42
12.4 TOILETTEN EN DRINKWATERVOORZIENING 43
12.5 VERLICHTING 43
12.6 DRUGSGEBRUIK 43
12.7 SCHUIMPARTY'S 43
12.8 VOORLICHTING SOA 44
13 BIJLAGEN 45
13.1 RISICOPROFIEL EVENEMENTEN 46
13.2 INFORMATIEBLAD VOOR MEDEWERKERS EN VRIJWILLIGERS DIE ASSISTEREN BIJ DE VOEDSELVOORZIENING 49
13.3 VOORBEELD DAGFORMULIER HYGIËNE PARTYCATERING EN EVENEMENTEN 50
13.4 VOORBEELD BORGINGSLIJST 52
13.5 MELDINGSFORMULIER TATOEAGE- EN/OF PIERCINGEVENEMENT 53
13.6 SCOREFORMULIER VOOR HET VASTSTELLEN VAN INFECTIERISICO'S 54
14 LITERATUUR 55

1 INLEIDING

Voor u liggen de hygiënerichtlijnen voor publieksevenementen. De term publieksevenement wordt zeer divers toegepast. Uitgangspunt voor deze hygiënerichtlijnen is dat er speciale voorzieningen getroffen moeten worden en dat die voorzieningen in de meeste gevallen van tijdelijke aard zijn. Tijdelijk wil zeggen dat het voorzieningen betreft die na het evenement weer worden verwijderd. Tijdelijke voorzieningen behoeven speciale aandacht daar waar het erom gaat de overdracht van schadelijke microorganismen zo beperkt mogelijk te houden. Technische hygiënezorg is hierbij noodzakelijk.
Óf een evenement een meer dan normaal infectierisico oplevert, heeft te maken met de speciale kenmerken van de te verwachten bezoekers of deelnemers (behoren zij tot een risicogroep), de hoeveelheid te verwachten bezoekers of deelnemers en de aard van de tijdelijke voorzieningen. Met behulp van een scoreformulier (zie paragraaf 13.5) kan een eerste schifting worden gemaakt tussen evenementen waarbij geen technische hygiënezorg nodig is en evenementen waarbij dat wel nodig is.

In de eerste twee hoofdstukken wordt ingegaan op publieksevenementen in het algemeen. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan bod:

- legionellapreventie (hoofdstuk 4);
- huisvesting (hoofdstuk 5), bestaat uit twee onderdelen: overnachting op tijdelijke kampeergelegenheden en overnachting in ter beschikking gestelde gebouwen;
- horeca (hoofdstuk 6);
- sanitair (hoofdstuk 7);
- medische zorg (hoofdstuk 8);
- zwemgelegenheden (hoofdstuk 9);
- verschillende nevenactiviteiten zoals kinderopvang, tatoeëren en piercen, etc (hoofdstuk 10).

Daarnaast zijn er twee hoofdstukken aan deze herziene richtlijnen toegevoegd over evenementen met dieren (hoofdstuk 11) en dance events of soortgelijke evenementen (hoofdstuk 12).
In een aantal gevallen zijn niet alleen hygiëneaspecten opgenomen, maar ook andere veiligheidsaspecten. Deze veiligheidsaspecten zijn meegenomen wanneer deze betrekking hebben op een gezondheidsaspect én dit aspect nergens anders beschreven en/of geregeld wordt. Voor een groot aantal veiligheidsaspecten zal verwezen worden naar andere wetgeving.

Symbolen
Ieder voorschrift in deze richtlijn is aangegeven met een symbool met de volgende betekenis:

📖 wetboek = wettelijk verplicht voorschrift, bijvoorbeeld het opstellen van een risicoanalyse en beheersplan ten behoeve van legionellapreventie. Deze punten worden door de overheid of de GGD getoetst.

👍 handje = landelijk vastgestelde norm, bijvoorbeeld het aantal aanwezige toiletten op het evenemententerrein. Deze punten worden door de GGD getoetst.

☺ lachebek = advies, is wenselijk, bijvoorbeeld een afvinkschema voor de schoonmaak. Deze punten worden niet door de GGD getoetst.

Cursief gedrukte teksten in een kader zijn bedoeld als tip!

2 ALGEMENE GEGEVENS

Bij publieksevenementen is een onderscheid te maken tussen evenementen waarbij bezoekers en/of deelnemers alleen voor korte duur verblijven en evenementen waarbij bezoekers en/of deelnemers ook overnachten (in tenten of gebouwen). Er zijn evenementen die slechts één dag duren, maar ook evenementen waarbij bezoekers en/of deelnemers het evenement meerdere dagen kunnen bezoeken. De evenementen kunnen zowel in daarvoor bestemde locaties (bijvoorbeeld beursgebouwen) plaatsvinden, als in of op tijdelijke locaties (zowel buiten als binnen).

Afhankelijk van het evenement kunnen delen uit deze hygiënerichtlijnen gebruikt worden. Bij de voorbereiding van een evenement moet punt voor punt worden bekeken of de tijdelijke voorzieningen aan de hygiënerichtlijnen voldoen. Bij de voorbereiding van een evenement moet bovendien gedacht worden aan de curatieve zorg voor als er onverhoopt toch iets misgaat.

2.1 Bezoekers en/of deelnemers van publieksevenementen

De bezoekers en/of deelnemers van publieksevenementen komen uit alle lagen en leeftijdsgroepen van de bevolking. De soort bezoeker en/of deelnemer kan nauw samenhangen met de aard van het evenement. Dit geldt ook voor het aantal te verwachten bezoekers en/of deelnemers. Een luchtshow zal vaak worden bezocht door gezinnen met kinderen, terwijl een popconcert meer door jongeren bezocht zal worden. Bij internationale evenementen kan er een extra risico op (import) infectieziekten bestaan. De kans op overdracht van micro-organismen is afhankelijk van onder andere het gedrag van de gebruikers, de sanitaire voorzieningen, de schoonmaak en de cateringfaciliteiten. Verder is het van belang om rekening te houden met de kwetsbaarheid van bepaalde groepen mensen. Onder andere ouderen, zuigelingen, zwangeren, chronisch zieken, mensen met een immuunstoornis en mensen die (bovenmatig) alcohol en/of drugs gebruiken, behoren tot een risicogroep. Extra zorg op het gebied van hygiëne is dan geboden.

2.2 Medewerkers

Het personeel dat ingezet wordt bij publieksevenementen bestaat uit professionals en vrijwilligers, afhankelijk van het soort evenement. De mate waarin het personeel risico loopt op overdracht van micro-organismen, is mede afhankelijk van de aard van het evenement, het eigen gedrag en de aard van de werkzaamheden. Ook bestaat het risico dat zij zelf micro-organismen overdragen op de bezoekers. Bij het inzetten van vrijwilligers dient er rekening mee te worden gehouden dat zij goed worden geïnformeerd over de uit te voeren werkzaamheden.

2.3 Aanmelden van het evenement

Een evenement zal vrijwel altijd via de gemeente moeten worden aangemeld. Of er sprake is van een verhoogd risico op het gebied van infectieziekten, is aan de hand van het scoreformulier (zie paragraaf 13.5) vast te

stellen. Als er op het scoreformulier één of meerdere keren 'ja' wordt aangekruist, moet er technische hygiënezorg uitgevoerd worden vooraf en/of tijdens het evenement. In principe zou er geen vergunning voor het evenement moeten worden verleend, als niet aan de hygiënerichtlijnen kan worden voldaan.

2.4 Beschrijving van het evenement

De volgende gegevens moeten voor het aanmelden in kaart zijn gebracht.

- De aard van het evenement;
- De datum en duur van het evenement;
- Het tijdstip van het evenement (dag/avond/nacht/continu);
- De locatie(s) van het evenement;
- Het te verwachten aantal bezoekers en/of deelnemers;
- De leeftijdsgroep(en) van de te verwachten bezoekers en/of deelnemers;
- Specifieke kenmerken van bezoekers en/of deelnemers (bijvoorbeeld bepaalde patiëntengroepen);
- Wie is verantwoordelijk voor (welk onderdeel van) het evenement;
- De mogelijkheden voor huisvesting en overnachting;
- De mogelijke sanitaire voorzieningen;
- De voedselvoorziening;
- Drinkwatervoorziening;
- De medische voorzieningen;
- Extra voorzieningen zoals zwemaccommodatie, kinderopvang en dergelijke;
- De aanwezigheid van (het soort) dieren.

2.5 (Weers)omstandigheden tijdens het evenement

Indien het evenement plaatsvindt onder extreme(re) (weers)omstandigheden, kan dat reden zijn voor extra aandacht voor de hygiëne. Tijdens een hittegolf zal het lastiger zijn om eet- en drinkwaren op de juiste temperatuur te houden en opwarming van de koudwaterleiding te voorkomen. Bij extreme kou (bijvoorbeeld tijdens een elfstedentocht) kunnen zich weer andere problemen voordoen. De aard van het evenement vraagt bovendien soms om specifieke deskundigheid van hulpverleners (bijvoorbeeld bij een dance event). Het is van belang om van tevoren alle risico's in te schatten en zo nodig maatregelen te nemen.

Voorbeelden van risico's door warmte:

- Snellere vermenigvuldiging micro-organismen. Dit betekent sneller bederf van met name koelverse voedingsmiddelen. Ook de vermenigvuldiging van micro-organismen in water wordt hierdoor bevorderd.
- Opwarming van de tijdelijke koudwaterleidingen. Dit kan een risico betekenen in verband met legionellapreventie. Zie hiervoor hoofdstuk 4.
- Uitdroging van bezoekers/deelnemers door hitte.

Voorbeelden van risico's door extreme kou:

- Bevriezing van de tijdelijke koudwaterleidingen. Dit kan betekenen dat er hierdoor geen (drink-)watervoorziening meer aanwezig is, wat een slechte handhygiëne en uitdroging onder bezoekers als gevolg kan hebben.

3 OVERLEG VOORAF

Bij grootschalige publieksevenementen is het van belang om vooraf zicht te hebben op de risico's die zich kunnen voordoen bij het evenement. Het aloude credo "beter voorkomen dan genezen" geldt hier zondermeer. De hygiënerichtlijnen zijn dus niet alleen opgesteld om tijdens het evenement te toetsen of het aan de eisen voldoet, maar vooral om vooraf met alle betrokkenen stap voor stap na te gaan of aan alle eisen kan worden voldaan. De aanwezigheid van gratis drinkwatervoorzieningen is bijvoorbeeld een belangrijk onderdeel dat vooraf goed geregeld moet worden.

Bij het organiseren van een evenement dat voor het publiek toegankelijk is, dient de gemeente vooraf op de hoogte worden gesteld. De gemeente zal vervolgens de nodige instanties (politie, brandweer, GHOR en GGD) om advies vragen, alvorens de vergunning wordt verleend.
Indien advies met betrekking tot technische hygiënezorg nodig is, zal de gemeente in de meeste gevallen de GGD hiervoor benaderen. Ruim van tevoren moet er overleg zijn met de organisatie en de GGD om de aanwezige knelpunten te bespreken en op te lossen. Op tal van punten zal moeten worden nagaan of de organisatie de nodige maatregelen heeft genomen of laten uitvoeren door de bevoegde instanties. Op een aantal punten heeft de GGD niet alleen een adviserende taak, maar ook een controlerende taak, bijvoorbeeld als het gaat om legionellapreventie en in de toekomst bij het zetten van tatoeages en piercings.

Voor een aantal onderdelen uit deze richtlijnen zijn andere instanties aangewezen als controlerende instantie, bijvoorbeeld de Voedsel en Warenautoriteit bij horecagelegenheden en speeltoestellen en de GHOR voor de medische hulpverlening tijdens een evenement.

4 LEGIONELLAPREVENTIE

In dit hoofdstuk worden de richtlijnen weergegeven voor het uitvoeren van legionellapreventie bij evenementen. Meer informatie over de legionellabacterie en de ziekte legionellose is te vinden op de website www.infectieziekten.info van de Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding (LCI).

📖 Voer maatregelen met betrekking tot legionellapreventie uit bij evenementen waar waterverneveling optreedt (of onvoorzien kan optreden) met behulp van:
- een tijdelijk aangelegde leidingwaterinstallatie[1] (bijv. douchecabines op popfestivals);
- een waterinstallatie, zoals whirlpools, luchtbevochtiging en waterdecoraties.

Legionellapreventie is niet noodzakelijk voor evenementen waar geen verneveling optreedt en/of gebruik gemaakt wordt van een locatie met een bestaande leidinginstallatie, bijvoorbeeld bij grote congrescentra.

Voor de duidelijkheid: Indien op een locatie met een bestaande leidingwaterinstallatie (bijv. een congrescentra) een evenement plaatsvindt waarbij een waterinstallatie die vernevelt (bijv. een whirlpool) staat opgesteld, dan is legionellapreventie bij de in gebruik zijnde vernevelende waterinstallaties noodzakelijk. Legionellapreventie voor de leidingwaterinstallatie is dan echter niet nodig.

4.1 Risicofactoren

Om de risicofactoren in kaart te brengen moet het volgende worden uitgevoerd:

📖 Stel een risicoanalyse op waarin de knelpunten, die kunnen zorgen voor uitgroei van legionellabacteriën in de waterinstallatie, in kaart worden gebracht. De eigenaar van de waterinstallatie is hiervoor verantwoordelijk. De gebruiker van de installatie wordt in de praktijk vaak ingeschakeld om de beheersmaatregelen uit te voeren.

Voor het opstellen van een risicoanalyse en een beheersplan kan gebruik worden gemaakt van de aangepaste ISSO-publicatie 55.1 over legionellapreventie in leidingwater.

Risicofactoren die de vermeerdering van legionellabacteriën in het watersysteem bevorderen zijn:
- Een langdurige verblijftemperatuur tussen de 25 en 50 ℃. Legionellabacteriën kunnen zich dan vermenigvuldigen tot hoge concentraties.
- Stilstaand water en een lange verblijftijd;
- Een biofilm fungeert als voedingsbron en bescherming voor legionellabacteriën. De vorming van een biofilm wordt enigermate beïnvloed door de aanwezigheid van voedingsstoffen in het water en het materiaal van het leidingnet. Een belangrijkere oorzaak voor de vorming van een biofilm is de aanwezigheid van plaatsen waar de waterdoorstroming

[1] Tijdelijk aangelegde leidinginstallatie: installatie die alleen voor het evenement wordt aangelegd (al dan niet conform de bouwvoorschriften) en na het evenement weer wordt verwijderd.

stagneert (zogenaamde dode einden) en een optimale temperatuur.
- De aanwezigheid van eencellige organismen waarin legionella kan parasiteren zoals amoeben.

Risicobeperkende factoren zijn:
- Watertemperaturen onder 20 °C. Hierbij treedt geen groei op;
- Watertemperaturen boven 50 °C. Hierboven treedt ge en groei maar langzame afsterving op;
- Watertemperaturen boven 60 °C. Hierboven treedt ge en groei maar snelle afsterving op;
- Doorstroming en korte verblijftijd, dit is echter onvoldoende om eenmaal gevormde biofilm te verwijderen.

📖 Zorg dat de installatie voldoet aan de gestelde eisen in VEWIN werkblad 1.4H 'Tijdelijke leidingwaterinstallaties'. De VEWIN-Werkbladen zijn een uitwerking van de norm NEN 1006. Wat in de werkbladen wordt gesteld, moet worden beschouwd als standaard-voorwaarden waaraan leidingwaterinstallaties moeten voldoen om te worden geaccepteerd als zijnde in overeenstemming met NEN 1006.

4.2 Beheersmaatregelen

Als de risicofactoren in kaart zijn gebracht moet het volgende gebeuren:
📖 Stel aan de hand van de risicoanalyse een beheersplan op. Hierin moet een omschrijving staan van alle maatregelen die moeten worden genomen om de groei van de legionellabacterie te beheersen. Bij het ontbreken van expertise is het raadzaam de leverancier en/of water-behandelingsfirma een risicoanalyse en beheersplan op te laten stel-len.

Algemene beheersmaatregelen:
- 👍 Zorg dat de temperatuur van het uitgaande water van een warmwater-voorraadtoestel is afgesteld op een minimale temperatuur van 60 °C.
- 👍 Zorg dat de temperatuur van het uitgaande water van een koudwater-leidingen een maximale temperatuur van 25 °C heeft.
- 👍 Meet en registreer dagelijks de temperatuur van het water in de warm- en koudwaterleidingen op de meest kritische tappunten en in de leiding voor en na het warmwatertoestel.
- 👍 Verwijder de delen in het watersysteem waar geen doorstroming plaatsvindt.

Afhankelijk van het gebruik van het water en de installatie, kan gebruik gemaakt worden van verschillende chemicaliën om de bacteriegroei te bestrijden. Een waterbehandelingsfirma kan advies geven over welke chemicaliën gebruikt kunnen worden. Voor niet-leidingwaterinstallaties, zoals whirlpools en koeltorens, is de toepassing van een waterbehande-lingsmethode onontkoombaar.

4.3 Monstername

Door middel van het nemen van watermonsters kan worden gecontroleerd wat de concentratie legionellabacteriën is in de desbetreffende waterinstal-latie. Monstername kan onderdeel uitmaken van de beheersmaatregelen.
- 👍 Neem watermonsters van het tijdelijke waterleidingsysteem indien het evenement langer dan zeven dagen duurt. Let er hierbij wel op dat er

bij berekening van de tijdsduur gerekend moet worden vanaf het moment dat de waterinstallatie geplaatst wordt.

☺ Neem geen watermonsters bij evenementen die korter dan zeven dagen duren. De preventieve maatregelen dienen voldoende te zijn. Hierbij is het van belang dat de beheersmaatregelen worden uitgevoerd vanaf het moment dat er water in de installatie wordt gebracht.

4.4 Luchtbevochtiging, adiabatische[2] airconditioning, koeltorens, sproeifonteinen en andere vernevelende waterinstallaties die niet behoren tot de leidinginstallatie

Organisatoren (werkgevers) die tijdens evenementen gebruik maken van waterinstallaties zoals sproeifonteinen en luchtbevochtiging dienen in het kader van de Arbo-regelgeving in de Risico-Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) aandacht te besteden aan legionellapreventie.

- Bepaal de knelpunten in de waterinstallatie aan de hand van een risicoanalyse en vermeld dit in de RI&E.
- Stel een beheersplan op met daarin via welke periodieke maatregelen de knelpunten worden beheerst.
- Houd met behulp van een logboek bij wanneer de beheersmaatregelen plaatsvinden en wie de maatregelen en controles heeft uitgevoerd.

De Beleidsregel Legionella (sinds 1 januari 2005 van kracht) is de wettelijke grondslag. Het Arbeidsinspectie-werkblad AI-32 van de SDU biedt handvaten om een risicoanalyse uit te voeren en een beheersplan op te stellen.

☺ Laat de risicoanalyse en het beheersplan opstellen door de leverancier, een waterbehandelingsfirma en/of een wateradviesbedrijf of sluit een onderhouds- of beheerscontract af met een waterbehandelingsfirma of de leverancier.

De Arbeidsinspectie is de toezichthoudende instantie en voert controles uit op de uitvoering van legionellapreventie bij watervernevelende installatie die niet behoren tot de leidinginstallatie.

4.5 Whirlpools, bubbelbaden en andere (zwem)baden waar verneveling optreedt

In het Besluit Hygiëne en Veiligheid van Badinrichtingen en Zwemgelegenheden (BHVBZ) zijn eisen gesteld aan legionellapreventie indien het water wordt verneveld, zoals bij whirlpools en specifieke speeltoestellen (BHVBZ paragraaf 1a, artikelen 2a t/m 2d). Deze artikelen van het besluit, vallende onder de Wet Hygiëne en Veiligheid van Badinrichtingen en Zwemgelegenheden, zijn alleen van toepassing op baden die minimaal 2 m² en 0,50 cm diep zijn.

📖 Stel een risicoanalyse op met daarin:

- een omschrijving van de installatie;
- de herkomst, aard en kwaliteit van het water;
- de gebruikte desinfectiemiddelen;
- de gegevens over bedrijfsvoeding van de installatie en apparatuur;
- de gebruikgegevens over de installatie en apparatuur;
- de bezoekersaantallen.

[2] Een proces dat zonder warmtewisseling met de omgeving plaatsvindt.

- 🕮 Stel een beheersplan op met daarin hoe de gevonden knelpunten worden beheerst.
- ☺ Laat de risicoanalyse en het beheersplan opstellen door de leverancier, een waterbehandelingsfirma en/of een wateradviesbedrijf of sluit een onderhouds- of beheerscontract af met een waterbehandelingsfirma of de leverancier.

NB: Deze regeling is in principe alleen van toepassing op badinrichtingen of zwemgelegenheden waar de provincie een vergunning voor heeft afgegeven. Zo zal bij een voorziening die tijdelijk tijdens een evenement wordt gebruikt, bij de provincie moeten worden nagevraagd of een vergunning in het kader van de WHVBZ vereist is.

4.6 Controle gemeente

In het kader van de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid (WCPV) dient de gemeente te controleren of bij evenementen, waar verneveling van water optreedt, legionellapreventie wordt uitgevoerd. Hiervoor wordt vaak de plaatselijke GGD ingeschakeld.
De GGD dient bij de vergunningverlening, dus voorafgaand aan het evenement, te worden geïnformeerd over de aard van het evenement en de activiteiten. Hierbij wordt gekeken of er op de juiste wijze legionellapreventie wordt uitgevoerd. Voor aanvang van een evenement zal de risicoanalyse, het beheersplan en logboek worden beoordeeld. Tijdens het evenement zal worden beoordeeld of de opgestelde maatregelen ook worden uitgevoerd. Indien er afwijkingen worden geconstateerd, dient de eigenaar direct passende maatregelen te nemen bijvoorbeeld het aanpassen van het beheer, het nemen van monsters ten behoeve van kweek en zonodig het stopzetten van de apparatuur die water vernevelt. Bij overschrijding van de norm van het aantal legionellabacteriën in het water, moet de plaatselijke GGD eveneens worden geïnformeerd. Deze zal besluiten welke maatregelen er moeten worden genomen: buiten bedrijf stellen van de installatie, dan wel het informeren van de bezoekers.

5 HUISVESTING EN OVERNACHTING

Bij meerdaagse evenementen wordt vaak gebruik gemaakt van tijdelijke overnachtingfaciliteiten. Deze hygiënerichtlijnen beperken zich tot de tijdelijke huisvesting en overnachtingen, omdat alle reguliere huisvesting- en overnachtingfaciliteiten reeds aan wettelijke regels zijn gebonden. In deze reguliere voorzieningen zal het hoogstens extra druk zijn. Uiteraard gelden er wel extra regels als een reguliere mogelijkheid tijdelijk (voor de duur van het evenement) extra capaciteit aanbiedt.

Dit hoofdstuk is opgebouwd uit twee onderdelen, 'huisvesting en overnachting op tijdelijke kampeergelegenheden' en 'huisvesting en overnachting in ter beschikking gestelde gebouwen'. Tijdens een evenement is over het algemeen slechts één van beide situaties van toepassing en moet aan de gestelde eisen in de desbetreffende paragraaf worden voldaan.

5.1 Huisvesting en overnachting op tijdelijke kampeergelegenheden

Op een tijdelijke kampeergelegenheid kan gebruik worden gemaakt van individuele tenten, groepstenten, caravans, kampeerauto's of voor de duur van het evenement neergezette groeps- of individuele accommodaties. Kenmerkend voor alle faciliteiten is dat ze voor korte tijd worden geplaatst en gebruikt. Dit geldt eveneens voor alle voorzieningen op een tijdelijke kampeergelegenheid. Op een tijdelijke kampeergelegenheid dient dag en nacht voldoende personeel te zijn om aan de hieronder genoemde regels te kunnen voldoen. Bovendien heeft het personeel een toezichthoudende taak. Van tevoren moet worden vastgelegd wat het maximaal aantal aanwezige kampeerders mag zijn. Gedurende het evenement mag dit maximum niet worden overschreden.

5.1.1 Algemene regels

Op een kampeergelegenheid zijn regels nodig om te voorkomen dat er onhygiënische of gevaarlijke situaties ontstaan. De algemene regels luiden als volgt:

- 👍 Zorg dat er op de kampeergelegenheid een EHBO-voorziening is ingericht. Er moet te allen tijde iemand aanwezig zijn die in het bezit is van een geldig EHBO-diploma. Zie paragraaf 8.1.
- ☺ Meld de plaatselijke GGD indien er ernstige of massaal (= meer dan twee gevallen) optredende besmettelijke ziekten onder de kampeerders heerst. Zie paragraaf 8.2.
- 👍 Zorg dat de terreinafbakening geen verwondingen veroorzaakt.
- 👍 Haal het vee zo lang mogelijk voordat het evenement plaatsvindt van het grasveld dat gebruikt gaat worden als evenemententerrein. Dit om het risico van besmetting via dierlijke uitwerpselen te verkleinen.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken, van met name de sanitaire voorzieningen, op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.

- ☺ Plaats (afhankelijk van het soort evenement en de doelgroep) condoomautomaten in bijvoorbeeld de sanitaire ruimten.

5.1.2 Dag- en/of recreatieverblijf

- Maak de dag- en/of recreatieruimte dagelijks huishoudelijk schoon.
- Werk de ruimte op de juiste wijze af, zodat een goede reiniging mogelijk is en om te voorkomen dat er gevaarlijke situaties kunnen ontstaan.
- Zorg voor voldoende ventilatie en lucht meerdere malen per dag de dag- en/of recreatieruimte.

5.1.3 Sanitaire gebouwen

- Zorg dat het sanitaire gebouw kan worden aangesloten op bestaande voorzieningen zoals het waterleidingnet en de riolering.
- Sluit de sanitaire voorzieningen aan volgens de voorschriften zoals genoemd in paragraaf 7.1.
- Zorg voor een goede kwaliteit van de drinkwatervoorziening om te voorkomen dat er zich onhygiënische situaties kunnen voordoen (denk aan besmetting van het drinkwater).
- Zorg dat de gehele waterinstallatie voldoet aan de gestelde eisen omtrent legionellapreventie die genoemd staan in hoofdstuk 4.
- Zorg dat het sanitaire gebouw in goede staat is. De wanden en vloeren moeten glad en afwasbaar zijn.
- Voer het schrobwater zodanig af dat de om het gebouw liggende grond niet door het water verontreinigd wordt.
- Houd rondom het sanitaire gebouw een strook van tenminste tien meter vrij voor kampeermiddelen.
- Voorzie het sanitaire gebouw van behoorlijke verlichting.

5.1.4 Toiletten

Toiletten kunnen een bron van micro-organismen vormen als ze slecht worden schoongemaakt of in slechte staat zijn. Voor een goede toilethygiene is bovendien de aanwezigheid van een handenwasgelegenheid onontbeerlijk.

- Zorg voor de aanwezigheid van één toilet per 35[3] kampeerders. Hierbij geldt een minimum van twee toiletten. Herentoiletten mogen vervangen worden door urinoirs, met dien verstande dat het aantal urinoirs maximaal ¼ van het totale aantal toiletten voor heren bedraagt.
- Maximale wachttijd bij toilet vijf minuten.

Praktijkrekenvoorbeeld bij een evenement waarbij 15.000 bezoekers enkele dagen op een camping overnachten:
- *15.000 bezoekers*
- *algemene norm is 1 toilet per 35 bezoekers, wat zou resulteren in 429 toiletten.*

[3] Dit aantal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.

Dit aantal kan worden verlaagd als van het volgende kan worden uitgegaan:
- *er verspreid over de ochtend en avond naar het toilet wordt gegaan (er is geen piekmoment zoals in de rust van een voetbalwedstrijd);*
- *een toiletbezoek gemiddeld 2 minuten duurt;*
- *dat alle bezoekers zowel 's morgens (7.00 – 9.00 uur) als 's avonds (22.00 – 24.00 uur) éénmaal gebruik maken van het toilet.*

Elk toilet kan 30 bezoekers per uur verwerken (inclusief schoonmaaktijd), dus in twee uur 60 bezoekers. Dit betekent 15.000 bezoekers delen door 60 toiletbezoeken = 250 toiletten.

- 👍 Houd de toiletten schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken, van met name de sanitaire voorzieningen, op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Toiletruimte:
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.
  - 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.50 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Vervaardig de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
  - ☺ Voorzie het toilet van één of meer ventilatieopeningen of beweegbare ramen die rechtstreeks in verbinding staan met de buitenlucht.
  - ☺ Voorzie het toilet van goede verlichting.
  - ☺ Plaats sanitaircontainers in de damestoiletten.
  - ☺ Zorg voor voldoende toiletpapier.
- 👍 Plaats in of in de onmiddellijke nabijheid van het toilet een voorziening om de handen te wassen. Voorzie de handenwasgelegenheid van een zeepdispenser, handdoekjes voor éénmalig gebruik en een afvalbak.

5.1.5 Chemische toiletten

- 👍 Creëer op de kampeergelegenheid ten minste één stortplaats voor het legen van chemische toiletten.
- 👍 Voorzie de stortplaats van een afvoer die loost op een gesloten afvoersysteem.
- ☺ Plaats deze stortplaats in of in de nabijheid van het sanitaire gebouw.
- ☺ Plaats boven of in de onmiddellijke nabijheid van de stortplaats een kraan die alleen gebruikt wordt voor het schoonmaken van de chemische toiletten.

5.1.6 Wasgelegenheden

Wasgelegenheden zijn bedoeld voor het reinigen van het lichaam en moeten, net als douches, goed schoon worden gehouden om te voorkomen dat er onhygiënische situaties kunnen ontstaan.

- 👍 Voorkom dat er bij wasgelegenheden wordt afgewassen, groenten gewassen etc. Servies, bestek en etenswaren kunnen anders besmet

raken met schadelijke micro-organismen.
- 👍 Zorg voor de aanwezigheid van één wasgelegenheid per 50[4] kampeerders.
- 👍 Houd de wasgelegenheden schoon en reinig deze op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken op zijn aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Wasgelegenheid:
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.
  - ☺ Zorg dat de vloer op afschot ligt zodat (schrob)water vanzelf afvloeit richting een schrobputje.
  - 👍 Voorzie het schrobputje van een afneembaar rooster en een stankafsluiter.
  - 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.50 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Voorzie de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
  - ☺ Ventileer de wasgelegenheid voldoende; zodanig dat er geen condens en/of schimmelgroei op de wanden en het plafond zichtbaar is.
  - ☺ Voorzie de wasgelegenheid van goede verlichting.
  - ☺ Zorg dat de wastafels glad zijn afgewerkt, van goede kwaliteit en zonder beschadigingen.

5.1.7 Douches

Een schone douche is niet alleen prettig om in te douchen, maar ook beperkt dit het risico van het oplopen van voetschimmel. Een goede ventilatie verkleint de kans op schimmelvorming op muren en plafonds.
- 👍 Zorg voor de aanwezigheid van één douche per 35[5] kampeerders.
- ☺ Maximale wachttijd bij douche vijftien minuten.

Praktijkrekenvoorbeeld bij een evenement waarbij 15.000 bezoekers enkele dagen op een camping overnachten:
- *15.000 bezoekers;*
- *algemene norm is 1 douche per 35 bezoekers, wat zou resulteren in 429 douches.*

Dit aantal kan worden verlaagd als van het volgende kan worden uitgegaan:
- *de helft van het aantal, dus 7500 bezoekers 's morgens en andere helft 's avonds wil douchen;*
- *een douchebeurt gemiddeld vijf minuten duurt;*
- *er in een tijdbestek van drie uur van 7.00 – 10.00 uur en van 20.00 – 23.00 uur wordt gedoucht.*

Elke douche kan 12 bezoekers per uur verwerken (inclusief schoonmaaktijd), dus in drie uur 36 bezoekers. Dit betekent 7500 bezoekers delen door 36 douchebeurten = 208 douches.

[4] Dit aantal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.
[5] Dit aantal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.

- 👍 Houd de douches schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken op zijn aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Doucheruimte:
  - ☺ Zorg ervoor dat uit elke douche warm en koud water, of voorgemengd warm water, kan worden verkregen.
  - 👍 Voldoe aan de regels omtrent legionellapreventie, zie hoofdstuk 4.
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.
  - ☺ Plaats de vloer op afschot zodat (schrob)water vanzelf afvloeit richting een schrobputje.
  - 👍 Voorzie het schrobputje van een afneembaar rooster en een stankafsluiter.
  - 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.70 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Voorzie de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
  - ☺ Ventileer de doucheruimten voldoende; zodanig dat er geen condens en/of schimmelgroei op de wanden en het plafond zichtbaar is.
  - ☺ Voorzie de doucheruimte van goede verlichting.
  - ☺ Plaats voldoende kledinghaakjes voor het ophangen van kleding zodat deze niet nat wordt of op de vloer ligt.

5.1.8 Drinkwatervoorziening

- 📖 Verstrek drinkwater dat aan het tappunt – met het oog op de volksgezondheid – van drinkwaterkwaliteit is en hygiënisch betrouwbaar.
- 📖 Zorg dat de installatie voldoet aan de algemene voorschriften voor drinkwaterinstallaties van het Nederlands Normalisatie Instituut (NEN1006) en aan de aansluitvoorwaarden van het betreffende waterleidingbedrijf. Bij een eigen drinkwaterinstallatie moet deze eveneens aan de bovenstaande eisen voldoen.
- 📖 Reinig (doorspoelen of mechanische reiniging) en/of desinfecteer de installatie voor het in gebruik nemen van de tijdelijke leidingwaterinstallatie.
- 👍 Neem tenminste 24 uur na het desinfecteren een watermonster voor bacteriologisch onderzoek in overleg met het waterleidingbedrijf.
- 📖 Voldoe aan de gestelde eisen in de VEWIN werkblad 1.4.H.
- ☺ Overleg met het waterleidingbedrijf of de installateur of de capaciteit van de installatie voldoende is.

5.1.9 Overige wasgelegenheden (groenten, kleding, afwas)

Indien er een afwasplaats, kledingwasplaats en/of groentewasplaats aanwezig is, dient deze te voldoen aan de volgende eisen:

- 👍 Breng een scheiding aan tussen de verschillende wasgelegenheden.
- 👍 Zorg dat de wasplaats is aangesloten op een afvoer.
- ☺ Geef duidelijk aan bij de wasplaats wat de bestemming is; afwas-, kleding- of groentewasplaats.
- ☺ Plaats afvalemmers in de directe nabijheid van de wasgelegenheid.

5.1.10 Afvalverwerking

Afval kan, indien het niet adequaat en frequent wordt opgeslagen en verwijderd, een bron van ziektekiemen zijn. Afval trekt bovendien ongedierte aan die op hun beurt weer ziektekiemen bij zich kunnen dragen. De opslag en verwijdering van afval moeten om die reden aan strenge eisen voldoen.

- 👍 Verzamel dagelijks of zo nodig meerder keren per dag het afval bij een aparte opslagplaats.
- 👍 Sla het afval op in afsluitbare afvalcontainers.
- 👍 Zorg dat het afval tijdig wordt opgehaald en met die frequentie dat er geen afval rondom of buiten de afvalbakken wordt gedeponeerd.
- 👍 Zorg dat er op het kampeerterrein geen vuilstort- of verbrandingsplaats aanwezig is.
- 👍 Houd deze opslagplaats zodanig schoon dat ratten en ander ongediertе niet worden aangetrokken.
- ☺ Verzamel glas, in verband met veiligheid, afzonderlijk. Dit geldt ook voor ander afval dat een gevaar kan betekenen voor de bezoekers.

5.1.11 Voedselvoorziening

Zie hoofdstuk 6.

5.1.12 Huisdieren

- 👍 Vermeld, indien huisdieren zijn toegestaan op de kampeergelegenheid, dat zij te allen tijde aangelijnd moeten blijven en zij in geen geval mogen worden uitgelaten op het kampeerterrein.
- ☺ Plaats een speciale hondenuitlaatplaats op het terrein.
- ☺ Attendeer de eigenaren van de dieren erop dat zij met een zakje de uitwerpselen moeten opruimen.
- ☺ Tref maatregelen om kinderen te weren van de hondenuitlaatplaats. De ontlasting van honden en katten kan allerlei micro-organismen (onder andere bacteriën) en macro-organismen (bijvoorbeeld wormen) bevatten. Mogelijke besmetting via dieren wordt toegelicht in hoofdstuk 11.

5.1.13 Recreatie

Soms zal de kampeergelegenheid worden voorzien van enkele sport-, zwem- en spelmogelijkheden.

- 📖 Zorg dat speeltoestellen/-materialen, indien aanwezig, voldoen aan de eisen van het Besluit Veiligheid Attractie- en speeltoestellen.
- 📖 Zorg dat zowel attractie- als speeltoestellen zijn voorzien van een typekeuring. Ook zelfbouwtoestellen moeten gekeurd worden. Zie paragraaf 10.3. Wanneer attractie- en speeltoestellen niet voldoen aan de wettelijke voorschriften is er sprake van een overtreding van een wettelijk voorschrift. Dit is een strafbaar feit. De Voedsel en Warenautoriteit is aangewezen als toezichthoudende instantie op de naleving van deze wetgeving.
- 👍 Zwem- en speelbad, zie paragraaf 9.1
- 👍 Zandbak, zie paragraaf 10.5

5.2 Huisvesting en overnachting in ter beschikking gestelde gebouwen (bijvoorbeeld scholen)

Bij huisvesting in tijdelijk ter beschikking gestelde gebouwen wordt gebruik gemaakt van de bestaande voorzieningen. Uiteraard moet bekeken worden of de bestaande (sanitaire) voorzieningen toereikend zijn. Bovendien kan het voorkomen dat bestaande voorzieningen al lange tijd niet meer gebruikt zijn, zodat ze voorafgaande aan het evenement getest en eventueel aangepast moeten worden.

- 👍 Zorg ervoor dat in het tijdelijk ter beschikking gestelde gebouw dag en nacht personeel aanwezig is om toezicht te houden en de nodige schoonmaakwerkzaamheden te verrichten.
- 👍 Stel van tevoren vast wat het maximaal aantal aanwezige gasten mag zijn. Gedurende het evenement mag dit maximum niet worden overschreden.

5.2.1 Algemene regels

Bij tijdelijke huisvesting zijn regels nodig om te voorkomen dat er onhygiënische of gevaarlijke situaties ontstaan. De algemene regels luiden als volgt:

- 👍 Zorg dat er in een gebouw een EHBO-voorziening is ingericht. Er moet te allen tijde iemand aanwezig zijn die in het bezit is van een geldig EHBO-diploma. Zie paragraaf 8.1.
- 📖 Meld de plaatselijke GGD indien er ernstige of massaal (= meer dan twee gevallen) optredende besmettelijke ziekten onder de gasten heerst. Zie paragraaf 8.2.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken, van met name de sanitaire voorzieningen, op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- ☺ Plaats (afhankelijk van het soort evenement en de doelgroep) condoomautomaten in de sanitaire ruimten.

5.2.2 Dag- en/of recreatieverblijf

- 👍 Maak de dag- en/of recreatieruimte dagelijks huishoudelijk schoon.
- 👍 Werk de ruimte op de juiste wijze af, zodat een goede reiniging mogelijk is en om te voorkomen dat er gevaarlijke situaties kunnen ontstaan.
- 👍 Zorg voor voldoende ventilatie en lucht meerdere malen per dag de dag- en/of recreatieruimte.

5.2.3 Slaapplaatsen/-zalen

Bedden en slaapplaatsen moeten schoon zijn om te voorkomen dat ongedierte (o.a. schurft en luizen) zich via het beddengoed kan verspreiden. De slaapzalen moeten voldoende worden geventileerd om geen klachten aan de luchtwegen te veroorzaken en om infectieziekten te voorkomen. In verband met de veiligheid dient er voldoende tussenruimte tussen de bedden te zijn.

- 👍 Houd de slaapplaatsen/-zalen huishoudelijk schoon.

- 👍 Voorzie iedere gast van een eigen bed en schoon beddengoed. Verschoon lakens tenminste wekelijks.
- 👍 Lucht matrassen na ieder evenement.
- 👍 Reinig of vervang matrassen indien er zichtbaar vuil aanwezig is.
- 👍 Reinig wekelijks de bedden op huishoudelijke wijze.
- 👍 Voorzie de ruimte van ventilatiemogelijkheden.
- 👍 Lucht dagelijks de slaapplaatsen/-zalen.
- ☺ Zorg dat verduistering in de slaapplaatsen/zalen mogelijk is.
- ☺ Zorg dat de wanden en vloeren goed reinigbaar en splintervrij zijn.
- ☺ Houd minimaal 60 cm vrije ruimte aan één lange zijde van een eenpersoonsbed.
- ☺ Houd minimaal 60 cm vrije ruimte aan twee lange zijden van een tweepersoonsbed.
- ☺ Zorg dat er minimaal 1.20 meter tussen twee rijen (stapel)bedden aanwezig is.
- ☺ Verbied eet- en drinkwaren in de slaapruimten.

5.2.4 Sanitaire voorzieningen

- 📖 Zorg dat de sanitaire voorzieningen voldoen aan volgens de voorschriften zoals genoemd in paragraaf 7.1.
- 📖 Zorg voor een goede kwaliteit van de drinkwatervoorziening om te voorkomen dat er zich onhygiënische situaties kunnen voordoen (denk aan besmetting van het drinkwater).
- 📖 Zorg dat de gehele waterinstallatie voldoet aan de gestelde eisen omtrent legionellapreventie die genoemd staan in hoofdstuk 4.
- 👍 Zorg dat de sanitaire voorzieningen in goede staat zijn. Dit houdt in glad en afwasbaar.
- ☺ Voorkom dat in de sanitaire voorzieningen schimmelsporen aanwezig zijn.
- ☺ Voorzie de sanitaire voorzieningen van behoorlijke verlichting.

5.2.5 Toiletten

Toiletten kunnen een bron van micro-organismen vormen als ze slecht worden schoongemaakt of in slechte staat zijn. Voor een goede toilethygiene is bovendien de aanwezigheid van een handenwasgelegenheid onontbeerlijk.

- 👍 Zorg dat er één toilet per 35[6] gasten aanwezig is. Hierbij geldt een minimum van twee toiletten. Herentoiletten mogen vervangen worden door urinoirs, met dien verstande dat het aantal urinoirs maximaal ¼ van het totale aantal toiletten voor heren bedraagt.
- ☺ Maximale wachttijd bij toilet vijf minuten.

Praktijkrekenvoorbeeld bij een evenement waarbij 15.000 bezoekers enkele dagen in een school overnachten:
- *15.000 bezoekers*
- *algemene norm is 1 toilet per 35 bezoekers, wat zou resulteren in 429 toiletten.*

[6] [7] Dit getal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.

Dit aantal kan worden verlaagd als van het volgende kan worden uitgegaan:
- *er verspreid over de ochtend en avond naar het toilet wordt gegaan (er is geen piekmoment zoals in de rust van een voetbalwedstrijd);*
- *een toiletbezoek gemiddeld 2 minuten duurt;*
- *dat alle bezoekers zowel 's morgens (7.00 – 9.00 uur) als 's avonds (22.00 – 24.00 uur) éénmaal gebruik maken van het toilet.*

Elk toilet kan 30 bezoekers per uur verwerken (inclusief schoonmaaktijd), dus in twee uur 60 bezoekers. Dit betekent 15.000 bezoekers delen door 60 toiletbezoeken = 250 toiletten.

- 👍 Houd de toiletten schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken van met name de sanitaire voorzieningen op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Toiletruimte:
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.
  - 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.50 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Vervaardig de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
  - ☺ Voorzie het toilet van één of meer ventilatieopeningen of beweegbare ramen die rechtstreeks in verbinding staan met de buitenlucht.
  - ☺ Voorzie het toilet van goede verlichting.
  - ☺ Plaats sanitaircontainers in de damestoiletten.
  - ☺ Zorg voor voldoende toiletpapier.
- 👍 Zorg voor de aanwezigheid in of in de onmiddellijke nabijheid van het toilet een voorziening om de handen te wassen. Voorzie de handenwasgelegenheid van een zeepdispenser, handdoekjes voor éénmalig gebruik en een afvalbak.

5.2.6 Wasgelegenheden

Wasgelegenheden zijn bedoeld als drinkwatervoorziening en voor het reinigen van het lichaam en moeten net als douches, goed schoon worden gehouden om te voorkomen dat er onhygiënische situaties kunnen ontstaan.

- 👍 Zorg voor de aanwezigheid van één wasgelegenheid per 50[7] gasten.
- 👍 Houd de wasgelegenheden schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Wasgelegenheid:
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt

en gemakkelijk schoon is te houden.
- ☺ Zorg dat de vloer op afschot ligt zodat (schrob)water vanzelf afvloeit richting een schrobputje.
- 👍 Voorzie het schrobputje van een afneembaar rooster en een stank-afsluiter.
- 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.50 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Voorzie de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
- ☺ Ventileer de wasgelegenheid voldoende; zodanig dat er geen condens en/of schimmelgroei op de wanden en het plafond zichtbaar is.
- ☺ Voorzie de wasgelegenheid van goede verlichting.
- ☺ Zorg dat de wastafels glad zijn afgewerkt, van goede kwaliteit en zonder beschadigingen.

5.2.7 Douches

Een schone douche is niet alleen prettig om in te douchen, maar ook beperkt dit het risico van het oplopen van voetschimmel. Een goede ventilatie verkleint de kans op schimmelvorming op muren en plafonds.
- 👍 Zorg voor de aanwezigheid van één douche per 35[8] gasten.
- ☺ Maximale wachttijd bij douche vijftien minuten.

Praktijkrekenvoorbeeld bij een evenement waarbij 15.000 bezoekers enkele dagen in een school overnachten:
- *15.000 bezoekers;*
- *algemene norm is 1 douche per 35 bezoekers, wat zou resulteren in 429 douches.*

Dit aantal kan worden verlaagd als van het volgende kan worden uitgegaan:
- *de helft van het aantal, dus 7500 bezoekers 's morgens en andere helft 's avonds wil douchen;*
- *een douchebeurt gemiddeld vijf minuten duurt;*
- *er in een tijdbestek van drie uur van 7.00 – 10.00 uur en van 20.00 – 23.00 uur wordt gedoucht.*

Elke douche kan 12 bezoekers per uur verwerken (inclusief schoonmaaktijd), dus in drie uur 36 bezoekers. Dit betekent 7500 bezoekers delen door 36 douchebeurten = 208 douches.

- 👍 Houd de douches schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.

- Doucheruimte;
  - ☺ Zorg ervoor dat uit elke douche warm en koud water, of voorgemengd warm water, kan worden verkregen. In alle gevallen moet worden voldaan aan de regels omtrent legionellapreventie, zie hoofdstuk 4.
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.

[8] Dit getal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit worden aangepast.

- ☺ Plaats de vloer op afschot zodat (schrob)water vanzelf afvloeit richting een schrobputje.
- 👍 Voorzie het schrobputje van een afneembaar rooster en een stankafsluiter.
- 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.70 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Voorzie de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
- ☺ Ventileer de doucheruimten voldoende; zodanig dat er geen condens en/of schimmelgroei op de wanden en het plafond zichtbaar is.
- ☺ Voorzie de doucheruimte van goede verlichting.
- ☺ Plaats voldoende kledinghaakjes voor het ophangen van kleding zodat deze niet nat wordt of op de grond ligt.

5.2.8 Drinkwatervoorziening

📖 Zorg dat de drinkwatervoorziening in de tijdelijke huisvesting voldoet aan de algemene voorschriften voor drinkwaterinstallaties van het Nederlands Normalisatie Instituut (NEN 1006) en aan de aansluitvoorwaarden van het betreffende waterleidingbedrijf. Zie paragraaf 7.1.

5.2.9 Afvalverwerking

Afval kan, indien het niet adequaat en frequent wordt opgeslagen en verwijderd, een bron van ziektekiemen zijn. Afval trekt bovendien ongedierte aan die op hun beurt weer ziektekiemen bij zich kunnen dragen. De opslag en verwijdering van afval moet om die reden aan strenge eisen voldoen.

- 👍 Verzamel dagelijks of zo nodig meerder keren per dag het afval bij een aparte opslagplaats.
- 👍 Sla het afval op in afsluitbare afvalcontainers.
- 👍 Zorg dat het afval tijdig wordt opgehaald en met die frequentie dat er geen afval rondom of buiten de afvalbakken wordt gedeponeerd.
- 👍 Houd deze opslagplaats zodanig schoon dat ratten en ander ongediert niet worden aangetrokken.
- ☺ Verzamel glas, in verband met veiligheid, afzonderlijk. Dit geldt ook voor ander afval dat een gevaar kan betekenen voor de bezoekers.

5.2.10 Voedselvoorziening

Zie hoofdstuk 6.

5.2.11 Huisdieren

- 👍 Sta huisdieren niet toe in de tijdelijke huisvesting in verband met de kans op ongedierte (vlooien etc.).

Risico's met betrekking tot infectieziekten worden nader toegelicht in hoofdstuk 11.

5.2.12 Recreatie

Soms zal de tijdelijke huisvesting worden voorzien van enkele sport-, zwem en spelmogelijkheden.

- 🕮 Zorg dat speeltoestellen/-materialen, indien aanwezig, voldoen aan de eisen van het Besluit Veiligheid Attractie- en speeltoestellen.
- 🕮 Zorg dat zowel attractie- als speeltoestellen zijn voorzien van een typekeuring. Ook zelfbouwtoestellen moeten gekeurd worden. Zie paragraaf 10.3. Wanneer attractie- en speeltoestellen niet voldoen aan de wettelijke voorschriften is er sprake van een overtreding van een wettelijk voorschrift. Dit is een strafbaar feit. De Voedsel en Warenautoriteit is aangewezen als toezichthoudende instantie op de naleving van deze wetgeving.
- 👍 Zwem- en speelbad, zie paragraaf 9.1
- 👍 Zandbak, zie paragraaf 10.5

6 HORECA

Op veel publieksevenementen zijn horecavoorzieningen aanwezig. Om te voorkomen dat mensen ziek worden van het voedsel, is het van groot belang dat er op een hygiënische wijze wordt gewerkt. De voedselveiligheid moet in de gaten worden gehouden. De Voedsel en Warenautoriteit is hiervoor de toezichthouder en controleert op basis van de Warenwet. Indien het gaat om eet- en drinkwaren die bereid worden in een tijdelijke ruimte, vallen deze activiteiten onder de Verordening (EG) 852/2004. In de Verordening worden eisen gesteld aan mobiele of tijdelijke bedrijfsruimten zoals tenten, marktkramen en winkelwagens, ruimten die af en toe voor catering worden gebruikt en automaten die eet- en drinkwaren verstrekken.

- 👍 Verbied de particuliere verkoop van (zelfgemaakte) hapjes op vrijmarkten, braderieën en evenementen. Tijdens het evenement is de organisatie in eerste instantie verantwoordelijk voor deze eventuele verkoop.
- 📖 Zorg dat de exploitanten van voorziening voor eet- en drinkwaren conform de Warenwetregeling Hygiëne van levensmiddelen en de Verordening (EG) 852/2004 werken.

De Voedsel en Waren Autoriteit verstrekt informatiebladen over de regels voor het aanbieden van voedsel op vrijmarkten, braderieën en evenementen.

De bereiding van eet- en drinkwaren in permanente bedrijfsruimten valt onder het Warenwetbesluit Bereiding en behandeling levensmiddelen en de Warenwetregeling Hygiëne van levensmiddelen. Een uitwerking van deze regelgeving is te vinden in de Hygiënecode voor de Horeca. (www.vwa.nl → voedselveiligheid → infobladen)

6.1 Maaltijdvoorziening grote groepen mensen

Bij publieksevenementen kan maaltijdvoorziening een onderdeel zijn. Het kan zowel warme als koude maaltijden betreffen. Met name het verstrekken van warme maaltijden vereist een zorgvuldige organisatie en overdachte keuze. Hieronder worden achtereenvolgens de mogelijkheden opgesomd. Mogelijkheid 1 is de meest veilige optie en mogelijkheid 3 de meest risicovolle.
Het verstrekken van ontbijt en lunchpakketten vraagt eveneens een goede voorbereiding.

- 📖 Zorg dat er aan eerder genoemde eisen uit de Warenwet wordt voldaan, indien er sprake is van marktkramen, snackkarren e.d. die op het evenemententerrein worden geplaatst (exploitanten met een vergunning).

<u>Mogelijkheid 1: kant-en-klare maaltijden per stuk verpakt</u>

- 📖 Bewaar maaltijden die gekoeld of diepgevroren worden aangeleverd tot het moment van verhitten gekoeld of diepgevroren.
- 📖 Verhit de maaltijden zo kort mogelijk voor consumptie in een oven of steamer binnen één uur tot minimaal 60 °C.
- ☺ Zorg dat de maaltijden direct aansluitend het bereidingsproces geconsumeerd worden.

- 🕮 Bewaar koude componenten (bijvoorbeeld rauwkost of nagerecht) tot vlak voor consumptie in de koeling of vriezer.
- 🕮 Maak, indien het niet mogelijk is om producten gekoeld te bewaren, gebruik van de vrijstelling 'gekoeld bewaren' (zie paragraaf 6.2).
- 👍 Verzamel maaltijdresten direct na het nuttigen van de maaltijd in afsluitbare GFT-containers en voer deze iedere dag af.
- 👍 Verzamel papier- en kartonafval eveneens dagelijks in afsluitbare afvalcontainers en voer deze minimaal één keer per week af.

<u>Mogelijkheid 2: kant-en-klare maaltijdcomponenten in bulk aangeleverd</u>

- 🕮 Bewaar maaltijdcomponenten in bulk tot het moment van verhitten gekoeld of diepgevroren.
- 🕮 Verhit de maaltijden zo kort mogelijk voor consumptie in een oven of steamer binnen één uur tot minimaal 60 ℃.
- ☺ Houd de maaltijdcomponenten in au bain-marie's warm.
- ☺ Assembleer de maaltijden vlak voor consumptie.
- 🕮 Bewaar koude componenten (bijvoorbeeld rauwkost of nagerecht) tot vlak voor portioneren in de koeling of vriezer.
- 🕮 Maak, indien het niet mogelijk is om producten gekoeld te bewaren, gebruik van de vrijstelling 'gekoeld bewaren' (zie paragraaf 6.2).
- 👍 Verzamel maaltijdresten direct na het nuttigen van de maaltijd in afsluitbare GFT-containers en voer deze iedere dag af.
- 👍 Verzamel papier- en kartonafval eveneens dagelijks in afsluitbare afvalcontainers en voer deze minimaal één keer per week af.

<u>Mogelijkheid 3: maaltijdbereiding in eigen beheer</u>

- ☺ Zorg dat dagelijks verse grondstoffen worden aangeleverd of zelf worden ingekocht en getransporteerd.
- 🕮 Bewaar bederfelijke waren tot vlak voor bereiding gekoeld of diepgevroren.
- 👍 Bereid op de dag van consumptie de grondstoffen voor (schoonmaken, snijden etc.).
- 🕮 Verhit (koken, bakken, braden etc.) warme gerechten vlak voor consumptie verhit tot minimaal 75 ℃ in de kern.
- 👍 Zorg dat de bewerking van koude gerechten maximaal een half uur bedraagt.
- ☺ Serveer de maaltijdencomponenten direct vanuit de pan.
- ☺ Houd, indien het niet mogelijk is om uit de pan te serveren, de maaltijdcomponenten warm in au bain-marie's
- ☺ Sla koude gerechten direct na bewerking op in de koelkast.
- 🕮 Bewaar koude gerechten tot vlak voor consumptie gekoeld of diepgevroren bewaard.
- 🕮 Maak, indien het niet mogelijk is om producten gekoeld te bewaren, gebruik van de vrijstelling 'gekoeld bewaren' (zie paragraaf 6.2).
- 👍 Verzamel maaltijdresten direct na het nuttigen van de maaltijd in afsluitbare GFT-containers en voer deze iedere dag af.
- 👍 Verzamel papier- en kartonafval eveneens dagelijks in afsluitbare afvalcontainers en voer deze minimaal één keer per week af.

6.2 Ongekoelde presentatie koude gerechten

De wetgever heeft het mogelijk gemaakt om bij buffetten van gekoelde producten die bestemd zijn voor directe consumptie, in plaats van temperatuurbeheersing, beheersing van de presentatietijd (tijdsborging) toe te passen om op deze manier ongekoeld (dus bij omgevingstempera-

tuur) producten te kunnen presenteren. Het 2-uurborgingssytsteem is een systeem om door middel van borgingslijsten en borginskaartjes bij het product aan te tonen en te garanderen dat producten na aanvang van de presentatie niet langer dan twee uur aan de omgevingstemperatuur worden blootgesteld.

- Bewaar producten tot bij aanvang voor de ongekoelde presentatie bij een temperatuur van ten hoogste 7 °C. Deze temperat uureis van 7 °C geldt niet voor producten die:
  - Na bereiding slechts kort in de koeling zijn opgeslagen en nog niet geheel zijn afgekoeld.
  - Na bereiding direct onder 2-uursborging worden blootgesteld.
- Vul de borgingslijsten in wanneer is vastgesteld welke producten gepresenteerd zullen worden.
- Noteer per datum het product, de hoeveelheid product (charge), het chargenummer en de aanvangstijd. Zie in paragraaf 13.4 een voorbeeld van een borgingslijst.
- Schrijf na twee uur ongekoelde presentatie het product af door:
  - Het afschrijvingstijdstip, de afgeschreven hoeveelheid en de reden van afschrijving van het betreffende product op de borgingslijst te noteren.
  - Het afgeschreven product te deponeren in een afvalbak.

6.3 Barbecue

Barbecuen is een veel voorkomende activiteit bij publieksevenementen. Het risico bij barbecuen schuilt in het feit dat het verhitten niet onder controle is (buitenkant zwart, binnenkant nog niet gaar) en de kans op kruisbesmetting (rauwe producten komen in contact met bereide producten) zeer groot is. Om bovengenoemde redenen wordt het organiseren van een barbecue afgeraden. Indien besloten wordt om toch te gaan barbecuen, dienen tenminste de volgende regels in acht genomen te worden:

- Bewaar producten tot vlak voor bewerking of roosteren in de koeling of vriezer.
- Koop voorgegaard of -geweld vlees in. Dus geen rauw vlees! (Rauw vlees kan besmet met schadelijke micro-organismen, zoals E. coli O157.)
- Voorkom dat rauwe producten reeds bereide producten kunnen besmetten. Dit houdt in aparte materialen (snijplanken, messen en dergelijke) voor het bewerken van rauwe producten en aparte materialen voor bereide producten. Ook het tussentijds wassen van de handen bij de wisseling van de werkzaamheden is van belang.
- Zet rauwkost, salade en het ongeroosterde vlees nooit langer dan twee uur ongekoeld op buffetten of tafels. Indien de koude producten gekoeld staan moet de temperatuur onder de 7 °C bli jven of dient gebruik te worden gemaakt van de 2-uursborging, zie hiervoor paragraaf 6.2).
- Rooster tijdens de barbecue het gegaarde vlees voor een bruin korstje.
- Gebruik aparte barbecuetangen om het vlees op de barbecue te leggen.
- Was rauwkost en sla met schoon drinkwater en bewaar het tot vlak voor consumptie afgedekt in de koelkast.
- Verzamel etensresten direct na de barbecue in afsluitbare GFT-containers.

6.4 Verstrekken van ontbijt en lunchpakketten

☺ Zorg dat grondstoffen (brood, vleeswaren, kaas, zuivel en fruit) dagelijks vers aangeleverd, of zelf ingekocht en getransporteerd, worden.
☺ Gebruik bij voorkeur vleeswaren en kaas die per portie zijn verpakt.
📖 Bewaar alle gekoelde waren tot vlak voor consumptie in de koeling (maximaal 7 °C).
☺ Gebruik voor de samenstelling van een lunchpakket (dat moet worden meegenomen) alleen producten die ongekoeld bewaard kunnen worden (denk aan eenpersoonsverpakkingen jam, pindakaas, leverpastei, smeerkaas en dergelijke, die ongekoeld bewaard kunnen worden).
👍 Verzameld ontbijtresten direct na het nuttigen van het ontbijt in afsluitbare GFT-containers en voer deze iedere dag af.
👍 Verzamel papier- en kartonafval eveneens dagelijks in afsluitbare afvalcontainers en voer deze minimaal één keer per week af.

6.5 Persoonlijke hygiëne

👍 Neem bij alle bovenstaande mogelijkheden van voedselvoorziening de persoonlijke hygiëne van de medewerkers en/of vrijwilligers in acht. Via mensen (handen, hoesten, kleding e.d.) kunnen heel gemakkelijk micro-organismen worden overgedragen.
☺ Zorg dat medewerkers en/of vrijwilligers op de hoogte te zijn van de meest elementaire regels op het gebied van persoonlijke hygiëne en hygiëne tijdens de bereiding van voedsel. Alle medewerkers en/of vrijwilligers moeten worden voorzien van een kopie van paragraaf 13.2. De organisatie en/of cateraar dient toezicht te houden op de strikte naleving van deze regels.

6.6 Glasgebruik

👍 Gebruik op het evenemententerrein geen glas en porselein. Glasscherven kunnen namelijk ernstige wonden veroorzaken.
☺ Gebruik waar mogelijk wegwerpservies, -bestek en -glazen.
☺ Verkoop geen drank verpakt in glaswerk, maar gebruik waar mogelijk blik en kunststof flessen.

7 TIJDELIJKE VOORZIENINGEN OP HET EVENEMENTENTERREIN

Op het evenemententerrein moeten voldoende sanitaire voorzieningen aanwezig zijn. Uiteraard is het van de aard van het evenement afhankelijk welke sanitaire voorzieningen aanwezig moeten zijn en in welke aantallen. De aantallen zijn onder andere afhankelijk van:

- het aantal te verwachten bezoekers en/of deelnemers;
- het verwachte consumptiepatroon;
- de spreiding van het toiletbezoek bijvoorbeeld sprake van piekmomenten (in bijvoorbeeld pauzes tijdens een concert of voorstelling);
- weersomstandigheden en/of omgevingstemperatuur.

7.1 Tijdelijke drinkwatervoorzieningen

Tijdelijke drinkwatervoorzieningen zijn installaties die weer worden verwijderd na afloop van het evenement.

📖 Zorg dat de tijdelijke drinkwaterinstallaties voldoen aan NEN 1006 waarvan de specifieke eisen staan vermeld in het werkblad 1.4.H van de VEWIN. Afwijkingen zijn alleen aanvaardbaar op basis van een risicoanalyse én in overleg met het waterleidingbedrijf.

📖 Zorg dat het drinkwater aan het tappunt – met het oog op de volksgezondheid – van drinkwaterkwaliteit is en hygiënisch betrouwbaar.

📖 Zorg dat de waterinstallatie voldoet aan de eisen gesteld in hoofdstuk 4.

7.2 Toiletten

Op het evenemententerrein moeten voldoende (verplaatsbare) toiletten aanwezig zijn. Toiletten die aangesloten kunnen worden op bestaande voorzieningen (waterleiding en riolering) hebben in verband met een betere hygiëne zonder meer de voorkeur. Toiletten kunnen een bron van micro-organismen vormen als ze slecht worden schoongemaakt of in slechte staat zijn. Voor een goede toilethygiëne is bovendien de aanwezigheid van een handenwasgelegenheid onontbeerlijk.

👍 Zorg voor de aanwezigheid van één toilet per 150[9] gelijktijdig aanwezige bezoekers (met een minimum van twee toiletten) op een maximale loopafstand van circa 150 meter. Herentoiletten kunnen vervangen worden door urinoirs.

☺ Maximale wachttijd bij toilet vijf minuten.

Praktijkrekenvoorbeeld bij een festival dat in de stad in de openlucht plaatsvindt:
- *125.000 bezoekers gedurende een evenement dat 12 uur duurt;*
- *algemene norm is 1 toilet per 150 bezoekers, wat zou resulteren in 833 toiletten.*

Dit aantal kan worden verlaagd als van het volgende kan worden uitgegaan:
- *bezoekers gemiddeld maar 4 uur op het festival blijven;*
- *een toiletbezoek gemiddeld 2 minuten duurt;*
- *bezoekers eenmaal per vier uur van het toilet gebruik maken.*

[9] Dit getal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.

Er zijn dus gemiddeld 125.000 bezoekers gedeeld door 3 (4 van de 12 uur) aanwezig, dat betekent 41.666 bezoekers die eenmaal in de vier uur naar het toilet moeten. Elk toilet kan 30 bezoekers per uur verwerken (inclusief schoonmaaktijd), dus in vier uur 120 bezoekers. Dit betekent 41.666 bezoekers delen door 120 toiletbezoeken = 347 toiletten. Indien er ook gebruik kan worden gemaakt van de toiletten bij omringende horeca-gelegenheden,kan dit aantal eventueel nog worden verlaagd (uiteraard afhankelijk van de hoeveelheid toiletten die daar beschikbaar zijn).

- 👍 Houd de toiletten schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken van met name de sanitaire voorzieningen op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Toiletruimte:
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.
  - 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.50 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Vervaardig de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
  - ☺ Voorzie het toilet van één of meer ventilatieopeningen of beweegbare ramen die rechtstreeks in verbinding staan met de buitenlucht.
  - ☺ Voorzie het toilet van goede verlichting.
  - ☺ Plaats sanitaircontainers in de damestoiletten.
  - ☺ Zorg voor voldoende toiletpapier.
- 👍 Plaats in of in de onmiddellijke nabijheid van het toilet een voorziening om de handen te wassen. Voorzie de handenwasgelegenheid van een zeepdispenser, handdoekjes voor éénmalig gebruik en een afvalbak.
- 👍 Plaats, indien er geen aansluiting op de waterleiding en riolering gerealiseerd kan worden, verplaatsbare toiletten met een opslagtank. Voor deze toiletten gelden dezelfde eisen als voor toiletten die wel aangesloten zijn op het waterleidingnet en de riolering.

7.3 Drinkwatervoorziening

Bij evenementen zijn naast toiletten ook drinkwatertappunten gewenst. Bij sommige evenementen (o.a. dance events, popconcerten en sommige sportevenementen) leveren mensen in relatief korte tijd een grote inspanning bij een hoge temperatuur in een soms zeer prikkelende omgeving (hard geluid, lichtflitsen etc.). Bij dergelijke evenementen bestaat er een verhoogd gevaar voor uitputting en uitdroging.

- 👍 Plaats voldoende watertappunten waar schoon leidingwater gratis beschikbaar is, bij evenementen waarbij deze aspecten een rol spelen.

7.4 Kleedruimten en douches bij sportevenementen

Een schone kleedruimte en douche is niet alleen prettig om in om te kleden en te douchen, maar ook beperkt dit het risico van het oplopen van voetschimmel. Een goede ventilatie verkleint de kans op schimmelvorming op muren en plafonds.

- 👍 Plaats kleedruimten waarbij moet worden uitgegaan van 1 m² verkleedruimte per persoon.
- ☺ Pas het aantal kleedruimten aan op het aantal personen dat gebruik gaat maken van de kleedruimten. Er zijn ook sportevenementen waar niet iedereen gebruikt maakt van de kleedruimten en de gelegenheid heeft om thuis te gaan douchen (bijvoorbeeld bij een hardloopwedstrijd in een dorp).
- ☺ Zorg voor de aanwezigheid van één douche per 10 m² (=10 verkleedplaatsen die gelijktijdig worden gebruikt). Hiervoor geldt ook dat dit afhankelijk is van het soort gebruik en het aantal mensen dat hiervan gebruik wil gaan maken.
- 👍 Houd de kleedruimten en douches huishoudelijk schoon en reinig op een huishoudelijke wijze.
- 👍 Stel een schoonmaakschema op waar de frequentie en wijze van schoonmaken op wordt aangegeven.
- ☺ Stel een afvinkschema op om de schoonmaakwerkzaamheden te registreren.
- Kleed- en doucheruimte:
  - ☺ Zorg ervoor dat uit elke douche warm en koud water, of voorgemengd warm water, kan worden verkregen.
  - 📖 Zorg dat wordt voldaan aan de regels omtrent legionellapreventie, zie hoofdstuk 4.
  - 👍 Voorzie de vloer van materiaal dat geen vocht doorlaat of opneemt en gemakkelijk schoon is te houden.
  - ☺ Plaats de vloer op afschot zodat (schrob)water vanzelf afvloeit richting een schrobputje.
  - 👍 Voorzie het schrobputje van een afneembaar rooster en een stankafsluiter.
  - 👍 Voorzie de wanden tot tenminste 1.70 meter vanaf de vloer van materiaal dat geen vocht absorbeert en gemakkelijk schoon te maken is. Voorzie de overige delen van de wanden en het plafond van materiaal dat niet door water en waterdamp kan worden aangetast.
  - ☺ Ventileer de kleed- en doucheruimten voldoende; zodanig dat er geen condens en/of schimmelgroei op de wanden en het plafond zichtbaar is.
  - ☺ Voorzie de kleed- en doucheruimte van goede verlichting.
  - ☺ Plaats voldoende kledinghaakjes voor het ophangen van kleding zodat deze niet nat wordt of op de vloer ligt.

7.5 Afvalverwijdering

Afval kan, indien het niet adequaat en frequent wordt opgeslagen en verwijderd, een bron van ziektekiemen zijn. Afval trekt bovendien ongedierte aan die op hun beurt weer ziektekiemen bij zich kunnen dragen. De opslag en verwijdering van afval moet om die reden aan strenge eisen voldoen.

- 👍 Verzamel dagelijks of zo nodig meerder keren per dag het afval bij een aparte opslagplaats.
- 👍 Sla het afval op in afsluitbare afvalcontainers.
- 👍 Zorg dat het afval tijdig wordt opgehaald en met die frequentie dat er geen afval rondom of buiten de afvalbakken wordt gedeponeerd.
- 👍 Zorg dat er op het evenemententerrein geen vuilstort- of verbrandingsplaats aanwezig is.
- 👍 Houd deze opslagplaats zodanig schoon dat ratten en ander ongediertе niet worden aangetrokken.

☺ Verzamel glas, in verband met veiligheid, afzonderlijk. Dit geldt ook voor ander afval dat een gevaar kan betekenen voor de bezoekers.

7.6 Lozen van afvalwater

👍 Voer het afvalwater van toiletten, douches, wasbakken en andere huishoudelijke activiteiten af via de bestaande riolering of vang dit op in speciaal daarvoor bestemde opslagtanks. Het is niet toegestaan om zonder vergunning afvalwater te lozen in de bodem (onder andere in sloten e.d.).

8 MEDISCHE HULPVERLENING BIJ EVENEMENTEN

In de handreiking ‘Geneeskundige advisering publieksevenementen’ die is opgesteld door de Raad van RGF’en (Regionaal Geneeskundig Functionaris) wordt aan de hand van de beschikbare informatie van een evenement, een inschatting gedaan van het aantal hulpverleners dat tijdens het evenement noodzakelijk is. Door het uitvoeren van een risicoanalyse waarin gekeken wordt naar

- de kans op slachtoffers;
- de bereikbaarheid;
- de kans op escalatie en
- de duur van het evenement,

wordt aan de hand van een formule bepaald, hoeveel hulpverleners er ongeveer tijdens het evenement dienen te worden ingezet en welke maatregelen moeten worden getroffen op het gebied van technische hygiënezorg. Door middel van het scoreformulier in de bijlage (zie 13.5) kunt u kijken of er extra risico’s zijn voor het optreden van infectieziekten. In dit hoofdstuk zal behandeld worden welke preventieve en curatieve zorg er eventueel geboden moet worden.

8.1 EHBO-voorziening

- 👍 Zorg bij een kleinschalig evenement voor de aanwezigheid van een EHBO-koffer met volledige inhoud.
- 👍 Zorg dat er een persoon beschikbaar is die hiervoor ingezet kan worden. Deze persoon dient gedurende het evenement alcohol- en drugsvrij te zijn.

Bij de grootschalige evenementen zal de aanwezigheid van een EHBO-voorziening gewenst zijn.

- 👍 Zorg dat een EHBO-voorziening tijdens een grootschalig evenement permanent bemand is met tenminste één persoon met een geldig EHBO-diploma.
- ☺ Geef op het evenemententerrein duidelijk aan hoe men de dichtstbijzijnde EHBO-voorziening kan bereiken (bewegwijzering).
- 👍 Het volgende moet minimaal aanwezig zijn:
  - Een mogelijkheid tot alarmering (bijvoorbeeld mobiele telefoon);
  - Eén handenwasgelegenheid voorzien van koud stromend water, een zeepdispenser, handdoekjes voor éénmalig gebruik en een afvalemmer met voetpedaal;
  - Gratis drinkwater;
  - Wegwerphandschoenen en plastic wegwerpdrinkbekertjes;
  - Een reinigingsmiddel en schoonmaakartikelen, één flacon alcohol 70% (voor desinfectie);
  - Een met kunststof beklede behandelstoel of –tafel;
  - Een in goede staat verkerende EHBO-koffer met volledige inhoud.

Het kan een voorwaarde zijn dat er een medische dienst aanwezig is, bijvoorbeeld bij een meerdaags evenement met veel deelnemers.

- Zorg dat medische handelingen worden uitgevoerd door bevoegde (via de Wet BIG[10] geautoriseerd) personen. Indien er op het evenement een bevoegd persoon aanwezig is die dergelijke kleine medische handelingen wel uitvoert, dan dienen hiervoor faciliteiten (o.a. geschikte huisvesting) en materialen (o.a. een huiddesinfectiemiddel, steriele materialen, naaldencontainer etc.) aanwezig te zijn.

8.2 Infectieziektebestrijding bij een evenement

Bij een meerdaags evenement, met name waarbij personen rechtstreeks afkomstig zijn uit gebieden waar recent endemisch ernstige besmettelijke ziekten heersen, moet rekening worden gehouden met het mogelijk optreden van meerdere infectieziekten bij vatbare personen. Hoe eerder in dergelijke gevallen maatregelen worden genomen des te kleiner is het eventuele gevolg.

- Meld, bij het optreden van een ongewoon aantal aandoeningen van vermoedelijk infectieuze aard bij twee of meer personen, zowel bij bezoekers als personeel op basis van artikel 26 van de Wet publieke gezondheid, bij de plaatselijke GGD:
  - Acute maagdarmklachten (diarree en/of braken);
  - Geelzucht;
  - Huidaandoeningen;
  - Andere ernstige aandoeningen van vermoedelijk infectieuze aard.
- Verzamel, indien er een vermoeden is van één van de bovenstaande infectieziekten, de volgende gegevens van deze perso(n)on(en) te verzamelen:
  - Volledige persoonsgegevens
  - Land, c.q. gebied van herkomst
  - Datum van vertrek uit dat gebied
  - Bekende besmettingen uit de omgeving
  - Aard en omvang van de klachten
  - Datum eerste ziekteverschijnselen
  - Vermoeden van meerdere besmettingen
  - Eventuele contacten op het evenement
  - Huisvesting tijdens het evenement
- Breng de vermoedelijke patiënt apart onder totdat zijn of haar gezondheidstoestand in kaart is gebracht.
- Bepaal, in overleg met de arts van de plaatselijke GGD, welke maatregelen er moeten worden genomen. Bij vaststelling van de ziekte, of vermoeden hiervan, treedt het betreffende protocol in werking, op aanwijzing van de GGD-arts.

[10] De Wet BIG (Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg) bevat regels voor zorgverlening door beroepsbeoefenaren. De wet richt zich op de kwaliteit van de beroepsbeoefening en bescherming van de patiënt.

9 SPEEL- EN ZWEMGELEGENHEDEN

Bij publieksevenementen wordt soms een tijdelijk bassin of oppervlaktewater gebruikt voor de georganiseerde activiteiten. Over het algemeen zijn dit kunstmatige bassins met een geringe waterdiepte (speelbad voor kinderen). Ook kan het voorkomen dat oppervlaktewater tijdelijk wordt gebruikt om activiteiten in uit te voeren. Omdat bij dergelijke evenementen vaak kinderen en ook kleine kinderen betrokken zijn, is het met het oog op ongevallen belangrijk dat er gedurende de gebruiksperiode in voldoende mate toezicht wordt uitgeoefend. Het is belangrijk dat afspraken duidelijk schriftelijk worden vastgelegd zodat duidelijk is wie waarvoor verantwoordelijk is. Naast de veiligheid is het belangrijk dat er zo veel mogelijk wordt gedaan om de hygiëne voldoende in de hand te houden. In dit hoofdstuk worden voor dergelijke tijdelijke speel- en zwemgelegenheden bij evenementen de richtlijnen gegeven.
Onder tijdelijk wordt hier verstaan een gebruiksperiode van maximaal één maand. Als een zwemgelegenheid een meer permanent karakter krijgt of moet krijgen, is het wenselijk dat dit wordt gemeld bij de betreffende provinciale overheid. De provincies houden toezicht op alle meer permanente zwemgelegenheden in het kader van de Wet Hygiëne en Veiligheid Badinrichtingen en Zwemgelegenheden (WHVBZ). Voor inlichtingen of advies over tijdelijke en meer permanente zwemgelegenheden kan contact worden gezocht met de provincies of met Infomil (zie voor contactgegevens www.infomil.nl).

9.1 Kunstmatige speelbaden, bubbelbaden, pierebadjes e.d.

9.1.1 Waterkwaliteit

- Reinig de voorzieningen vóór gebruik en voordat deze met water worden gevuld worden.
- Vul de bassins met water van drinkwaterkwaliteit.
- Reinig bij een meerdaags gebruik van ongechloreerd water dagelijks de voorziening en ververs dagelijks het water.
- Desinfecteer (bij voorkeur met chloor) water dat langer dan één dag wordt gebruikt. Om ongelukken te voorkomen en een goede werking van het middel te verkrijgen, dienen bij de toepassing van desinfectiemiddelen een eventuele apparatuur de aanwijzingen van de leverancier goed te worden opgevolgd. Er moet een persoon bij betrokken worden met kennis van zaken (bijvoorbeeld een medewerker van het plaatselijke zwembad).
- Om een goede werking van een desinfectiemiddel te controleren dient het gehalte dagelijks voor ingebruikname te worden gemeten. Het zogenaamde gehalte ‘vrij chloor’ moet liggen tussen de 0,5 en 5,0 mg/liter. Er moet een persoon bij betrokken worden met kennis van zaken (bijvoorbeeld een medewerker van het plaatselijke zwembad).
- Voorkom dat water lang stilstaat, opwarmt en/of er biofilm gevormd wordt.

9.1.2 Sanitaire voorzieningen

- 👍 Plaats één toilet per 150[11] gelijktijdig aanwezige bezoekers (met een minimum van twee toiletten) op een maximale loopafstand van circa 150 meter indien het totale oppervlak van het bassin groter is dan 100 m^2. Herentoiletten kunnen worden vervangen door urinoirs.
- ☺ Voldoe aan de eisen zoals beschreven in paragraaf 7.4 indien er douches en kleedruimten aanwezig zijn.

9.1.3 Bouw en inrichting

- 👍 Zorg dat vloeren die met blote voeten worden betreden, geen aanleiding geven tot ongevallen, met het oog op gladheid en oneffenheden. Ook moet de vloer geschikt zijn voor reiniging en desinfectie.
- 👍 Zorg dat wanden en bodem van het bassin worden afgewerkt met waterdicht en vlak materiaal en geen aanleiding geven tot ongevallen, met het oog op gladheid en oneffenheden.
- ☺ Tref maatregelen om te voorkomen dat (huis)dieren in het water kunnen komen.
- ☺ Tref maatregelen om te voorkomen dat bladeren, gras en vuil in het bassin waaien of worden ingelopen.

9.1.4 Reiniging, desinfectie en afvalverwerking

- 👍 Houd naast het water in het bassin, ook de omgeving van het bassin goed schoon. Reinig en desinfecteer deze indien nodig.
- 👍 Reinig vloeren die met blote voeten worden betreden (rondom het bassin en van het aanwezige sanitair) tenminste éénmaal per dag en desinfecteer met een toegelaten desinfectiemiddel conform het voorschrift op de verpakking.
- 👍 Verzamel het afval en voer deze op adequate wijze af. De afvalverwerking moet voldoen aan de volgende eisen gesteld in paragraaf 7.5.

9.2 Oppervlaktewater

9.2.1 Waterkwaliteit en veiligheid

- 👍 Organiseer een evenement, waar oppervlaktewater een onderdeel van uitmaakt en waarbij de deelnemers doelgericht vrij intensief met het water in contact komen, op een officiële zwemlocatie. Overleg over de mogelijkheden met de eigenaar/beheerder van de betreffende locatie.
- ☺ Informeer bij de provincies over alle officiële zwemlocaties (zie hiervoor www.waterland.net) Van de officiële zwemlocaties wordt gedurende de zomermaanden (mei t/m september) de waterkwaliteit gecontroleerd. Van alle andere oppervlaktewateren wordt niet gecontroleerd of de kwaliteit voldoende is om er in te spelen of zwemmen. Daarnaast wordt bij de officiële zwemwateren gecontroleerd of deze voldoende veilig zijn. Belangrijke veiligheidsaspecten zijn het dieptepverloop (plotselinge steile bodem), kuilen in de waterbodem, obstakels en afval (bijvoorbeeld glas) onder water, stroming, scheepvaart en andere vormen van recreatie (surfers en jetski's).

[11] Dit getal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.

Als een ander water, dan een officieel zwemwater, onderdeel uitmaakt van een evenement, moet eveneens aan de onderstaande regels worden voldaan:

☺ Informeer om een beeld te krijgen van de waterkwaliteit en van de mogelijke bronnen van verontreiniging bij de waterkwaliteitsbeheerder (een waterschap of rijkswaterstaat) van het betreffende water. Ook kan voor advies contact worden opgenomen met de Provincie. Soms zal het nodig zijn om (op kosten van de organisator) extra onderzoek van de waterkwaliteit te laten plaatsvinden.

👍 Regel bij meerdaagse evenementen dat er dagelijks toezicht wordt gehouden op de waterkwaliteit en veiligheid.

👍 Houd een logboek bij waarin wordt genoteerd of er afwijkingen worden geconstateerd in de waterkwaliteit (vuil, olie, schuim, verminderd doorzicht en dergelijke) en de veiligheid (obstakels, kuilen, afval (glas) en dergelijke).

9.2.2 Sanitaire voorzieningen

👍 Zorg voor de aanwezigheid van één toilet per 150[12] gelijktijdig aanwezige bezoekers (met een minimum van twee toiletten) op een maximale loopafstand van circa 150 meter. Herentoiletten kunnen vervangen worden door urinoirs.

📖 Zorg dat het afvalwater van de toiletten in geen geval in contact komt met het zwemwater. Ook indien er geen aansluiting is op de riolering, is dit niet toegestaan.

☺ Voldoe bij de aanwezigheid van douches en kleedruimten aan de eisen zoals beschreven in paragraaf 7.4.

9.2.3 Zwemaccommodatie

👍 Zorg dat er toezicht wordt gehouden op het zwemgedeelte tijdens een evenement. In bepaalde gevallen kan de aanwezigheid van reddings- en/of patrouilleboten gewenst of noodzakelijk zijn.

👍 Zorg dat tenminste één van de toezichthouders de vaardigheid ‘reddend zwemmen’ bezit wanneer het zwemgedeelte dieper is dan 1.40 meter.

👍 Zorg dat de EHBO-voorziening van het evenement in de buurt van het zwemgedeelte is gesitueerd.

👍 Verbied springvoorzieningen, startblokken e.d. bij zwemgedeelte die minder dan 1.40 meter diep zijn. Bij zwemgedeelten tussen de 1.40 en 2.00 meter zijn alleen startblokken toegestaan. Het gebruik van duikplanken is bij een waterdiepte van 2.00 meter of meer toegestaan. Hierbij moet echter wel steeds de relatie tussen waterdiepte en hoogte van de duikplank in het oog worden gehouden (voor advies contact met de provincies).

👍 Zorg dat een duikplank voldoet aan tenminste de volgende eisen:
- het loopvlak dient voldoende weerstand te bieden tegen uitglijden;
- langs de springvoorziening van meer dan één meter hoogte dient vanaf het begin van de springvoorziening tot 50 cm voorbij de rand van het zwemgedeelte een leuning aanwezig te zijn.

👍 Zorg dat de waterglijbanen voldoen aan de gestelde eisen in het

[12] Dit getal is een uitgangspunt. Op basis van ervaring kan dit aantal worden aangepast.

Warenwetbesluit Attractie- en speeltoestellen.

- Baken het deel van het water dat bestemd is voor het zwemmen, af door middel van bijvoorbeeld drijflijnen of drijfbalken. De afbakening dient onder andere om te voorkomen dat andere vormen van waterrecreatie in het zwemgebied komen.
- ☺ Geef aan dat buiten de afbakening geen toezicht wordt gehouden.

9.2.4 Reiniging, desinfectie en afvalverwerking

- Houd de omgeving van het zwemgedeelte goed schoon.
- Reinig en desinfecteer, met een toegelaten desinfectiemiddel conform het voorschrift op de verpakking, vloeren die met blote voeten worden betreden (van het aanwezige sanitair) tenminste éénmaal per dag.
- Verzamel afval op een adequate wijze en voer dit af. Voldoe met betrekking tot de afvalverwerking aan de eisen gesteld in paragraaf 7.5.

10 NEVENACTIVITEITEN

10.1 Kinderopvang

Kinderopvang bij een publieksevenement zal over het algemeen bestaan uit 'het enige uren onderbrengen' van baby's, peuters, kleuters en basisschooljeugd. De opvang zal voornamelijk gericht zijn op het opvangen van de kinderen en het bieden van activiteiten. Het heeft niet of nauwelijks een opvoedkundig aspect. Het bieden van opvang tijdens evenementen vereist aandacht van de organisator. Met name de veiligheid en gezondheid van kinderen is hierbij van belang. Omdat het om kortdurende opvang gaat, waarbij er steeds een wisselende groep kinderen aanwezig is, is er geen sprake van kinderopvang in de zin van de Wet Kinderopvang.

☺ Raadpleeg de Risico Inventarisatie Gezondheid (RIG) en de Risico Inventarisatie Veiligheid (RIV) om er voor te zorgen dat de kinderen op een veilige en hygiënische omgeving worden opgevangen.

De plaatselijke GGD kan u adviseren op het gebied van veiligheid en hygiëne tijdens de kinderopvang.

10.2 Speel-/zwemwater

Zie hoofdstuk 9.

10.3 Attractie- en speeltoestellen

📖 Zorg dat de attractie- en speeltoestellen voldoen aan de gestelde eisen in het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen.

📖 Zorg dat zowel attractie- als speeltoestellen zijn voorzien van een typekeuring.

📖 Controleer of speeltoestellen die reeds vóór 26 maart 1997 in gebruik waren, veilig zijn. Deze toestellen behoeven namelijk geen typekeuring te ondergaan.

📖 Zorg dat de attractietoestellen, geplaatst vóór 26 maart 1997, iedere twee jaar visueel onderzocht worden door een AKI (Aangewezen en Aangemelde (keurings-)Instantie). Na tien jaar, dus met ingang van 27 maart 2007, moet de exploitant het attractietoestel volledig laten keuren door een aangewezen instelling.

📖 Laat zelfbouwtoestellen altijd keuren door een AKI.

📖 Houd van elk attractie- en speeltoestel een logboek bij waarin staat vermeld:
- de identificatie van het speeltoestel;
- aantekeningen betreffende de inspectie;
- onderhoud
- gegevens over ongevallen die verband houden met het toestel.

Wanneer attractie- en speeltoestellen niet voldoen aan de wettelijke voorschriften is er sprake van een overtreding van een wettelijk voorschrift. Dit is een strafbaar feit. De Voedsel en Warenautoriteit is aangewezen als toezichthoudende instantie op de naleving van deze wetgeving.
Meer informatie is te vinden op site van de Voedsel Waren en Autoriteit. (www.vwa.nl / productveiligheid / infoblad → speeltoestellen en attractie-

toestellen)

- Besteed aandacht, naast bovengenoemde regeling, aan de gebruikte materialen, het onderhoud en de ondergrond.
- Voldoe aan alle gestelde eisen die zijn opgenomen in het 'Handboek Veiligheid van speelgelegenheden' samengesteld door Consument en Veiligheid en de NUSO (Landelijke Organisatie voor Speeltuinwerk en Jeugdrecreatie).

10.4 Ballenbak

Een ballenbak is een zeer gewaardeerde speelplek voor jonge kinderen.

- Zorg dat elke ballenbak zodanig wordt onderhouden en geïnstalleerd, dat er bij gebruik geen gevaar voor de gezondheid (onder andere door het schoonhouden van de bak en de ballen) en de veiligheid van de gebruikers (veelal kinderen) bestaat.
- Zorg dat ballenbakken, die na 26 maart 1997 in gebruik zijn genomen, zijn voorzien van een typekeuring.
- Zorg dat ballenbakken, die reeds voor 26 maart 1997 in gebruik zijn genomen, veilig te zijn.
- Houd bij elke ballenbak een logboek bij, waarin gegevens zijn opgenomen over:
  - de fabrikant;
  - de typekeuring;
  - de kenmerken van de ballenbak;
  - de installateur;
  - de eigenaar;
  - de beheerder;
  - resultaten van eigen inspecties;
  - onderhoud en informatie over ongevallen.
- Zorg dat de ballenbak schoon wordt aangeleverd.

10.5 Zandbak

Indien er tijdens een evenement een zandbak wordt geplaatst, dienen de onderstaande punten in acht worden genomen.

- Vul de zandbak voor aanvang van het evenement met schoon zandbakzand. Het is niet noodzakelijk dat het zand periodiek ververst wordt. Verschonen van de zandbak is alleen nodig indien het zand zichtbaar vuil is.
- Vervang het zand wanneer uitwerpselen van honden en katten worden aangetroffen en langer dan drie weken niet gecontroleerd is.
- Span een vochtdoorlatende afdekking over de buitenzandbak waarmee wordt voorkomen dat honden en katten gebruik maken van de zandbak.
- Inspecteer het zand visueel voor gebruik indien het zand niet wordt afgedekt.
- Schep uitwerpselen van honden en katten met ruim zand eromheen weg.
- Voorkom dat er glas, sigarettenpeuken en dergelijke in de zandbak terechtkomen.
- Plaats een buitenzandbak niet in een donkere hoek of op een vochtige plaats. Het zand blijft dan vochtig waardoor de kinderen er niet in kunnen spelen en er meer groei van micro-organismen is.
- ☺ Plaats de zandbak in een aparte hoek. In een grote zandbak wordt

door de kinderen gespeeld en gekropen. Het zand gaat in de kleren zitten en wordt zo door de hele omgeving/ruimte verspreid.
- ☺ Verbied eten en drinken in de zandbak.
- ☺ Klop de kleding na het spelen in de zandbak uit.
- ☺ Zorg dat er apart speelgoed voor de buitenzandbak aanwezig is. Speelgoed niet in de zandbak laten liggen, maar na het spelen opbergen in een berging.
- ☺ Zorg dat na het spelen in de zandbak de handen worden gewassen.

10.6 Meldingsplicht evenementen waarop getatoeëerd of gepierced wordt

Met name op evenementen waar veel jongeren komen, wordt regelmatig de mogelijkheid geboden om een piercing of tatoeage te laten zetten. Er zijn verschillende redenen om het laten aanbrengen van tatoeages en piercings tijdens een evenement af te raden. De omstandigheden zijn vaak zeer primitief, dat wil zeggen dat de meest elementaire zaken zoals een handenwasgelegenheid en een schone rustige ruimte waar men aseptisch kan werken vaak niet aanwezig zijn. Daarnaast is de kans groter dat bezoekers van het evenement in een impuls besluiten om een piercing of tatoeage te laten zetten, wellicht al dan niet onder invloed van alcohol of drugs.
Per 1 juni 2007 is de Warenwetregeling vrijstelling vergunningplicht tatoeëren en piercen van kracht geworden. Dat betekent concreet dat elk evenement waarop getatoeëerd (ook permanent make-up op vakbeurzen e.d.) en/of gepierced (ook gaatjes prikken in oren en neusvleugels) zich twee maanden voor aanvang van het evenement moet melden bij de plaatselijke GGD. De vrijstelling van de vergunningplicht geldt alleen als aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:
- 🕮 Het evenement vindt plaats op een overdekte locatie.
- 🕮 Het evenement duurt ten hoogste 7 opeenvolgende dagen.
- 🕮 Het evenement is niet korter dan 6 maanden geleden op dezelfde plaats door u georganiseerd.
- 🕮 Het evenement wordt niet aansluitend op een ander tatoeage- of piercingevenement op dezelfde plaats georganiseerd.
- 🕮 Het evenement wordt twee maanden voor aanvang van het evenement schriftelijk gemeld bij de plaatselijke GGD.
- 🕮 Bij dit aanmeldingsformulier wordt een lijst van ondernemers toegevoegd die op het evenement bovenstaande activiteiten uitvoeren.
- 🕮 De aanwijzingen van de GGD ter bescherming van de volksgezondheid worden gevolgd.

Er is een meldingsformulier (zie Meldingsformulier tatoeage- en/of piercingevenement) toegevoegd die de organisator moet gebruiken om het evenement te melden bij de GGD.
Na ontvangst van het meldingsformulier zal de plaatselijke GGD controleren of het evenement aan de bovenstaande voorwaarden voldoet. Indien dit het geval is dan valt het evenement onder de vrijstellingsregeling.
Indien niet aan alle voorwaarden wordt voldaan dan mag er niet gepierced of getatoeëerd worden op het evenement. Mocht dit toch gebeuren, dan zal de Voedsel en Warenautoriteit handhavend optreden (€ 450,-per overtreding, dus per tatoeëerder of piercer die op het evenement aan het werk is).

11 EVENEMENTEN MET (HUIS)DIEREN

Op allerlei evenementen spelen (huis)dieren een prominente rol. Denk aan honden- en kattententoonstellingen, vee- en vogeltjesmarkten, circussen e.d. Een minder toonaangevende rol spelen huisdieren op evenementen waar ze worden toegelaten als gezelschap van hun eigenaar. Evenementen met (huis)dieren krijgen hier speciale aandacht, omdat voorkomen moet worden dat ziektekiemen die dieren bij zich dragen, op de mens kunnen worden overgebracht. De kans bestaat dan dat mensen ziek worden of dat ziektekiemen via de mens weer op andere dieren kunnen worden overgebracht (varkenspest, mond- en klauwzeer).

11.1 Zoönosen

De ziekten die door dieren op mensen en van mensen weer op dieren, kunnen worden overgedragen worden zoönosen genoemd. Dit betekent dat overal waar mensen met dieren in contact komen, risico's bestaan op het overdragen van ziektekiemen. Zoönosen kunnen worden veroorzaakt door virussen, bacteriën, ééncelligen, schimmels of parasieten. Zoönosen kunnen op diverse manieren worden overgebracht:

- via niet of onvoldoende verhit voedsel, de zogenaamde alimentaire[13] zoönosen of voedselinfecties. In dit verband valt te denken aan salmonella-infecties door het eten van onvoldoende verhitte kip. Ook groente en fruit kunnen met zoönosenverwerkkers besmet worden, bijvoorbeeld via uitwerpselen van dieren. Het eten van rauw ongewassen groenten en fruit kan dan aanleiding geven tot een infectie. Dit geldt eveneens voor het drinken van rauwe melk.
- via niet-alimentaire zoönosen, verder onder te verdelen in:
  - direct: via contact met dieren (bijten, krabben, likken, aanraken) Voorbeelden zijn onder andere Q-koorts (via schapen en geiten), papegaaienziekte (via papegaai-achtigen), toxoplasmose (via alle warmbloedige dieren) en leptospiren-infecties (via runderen);
  - indirect: via een drager van de besmetting. Bij de indirecte overdracht van zoönosen spelen bloedzuigende geleedpotigen (zoals muggen en teken), of voorwerpen (bijvoorbeeld toxoplasmose door vervuild zand uit zandbakken) een rol. Gele koorts is een voorbeeld van een virusziekte die bij apen voorkomt en via muggen op mensen overgebracht kan worden;
  - via de mens van het ene dier op het andere dier. Voorbeelden hiervan zijn de uitbraken van varkenspest en mond- klauwzeer. De virussen die deze zeer besmettelijke ziekten veroorzaken worden niet alleen van dier op dier overgedragen, maar gebruiken ook de mens als transporteur.

11.2 Maatregelen om zoönosen te voorkomen.

Om de kans op zoönosen te verkleinen, moeten er tijdens een evenement goede maatregelen worden genomen wat betreft hygiëne. Hieronder vallen eisen ten aanzien van de ruimten, de handenwas- en eetgelegenheden en de omgang met de dieren.

[13] Door voedingsmiddelen teweeggebracht.

11.2.1 Bouw en inrichting

Het vloeroppervlak en de ruimte waarin de dieren tijdelijk verblijven moeten goed schoon gehouden kunnen worden. Daartoe moeten ze aan de volgende eisen voldoen:

- 👍 Voorzie het vloeroppervlak (voor zover die niet in de openlucht is) uit waterondoordringbaar of niet-poreus materiaal. Voorzie de vloer van één of meerdere afvoerputten, zodat al het gebruikte water rechtstreeks via de afvoer op hygiënische wijze kan afvloeien.
- 👍 Verwijder dagelijks mest, strooisel en voerresten.
- 👍 Reinig en desinfecteer het vloeroppervlak (en zonodig de wanden) na afloop van het evenement.
- 👍 Desinfecteer met een toegelaten desinfectiemiddel. Dit houdt in een middel dat is voorzien van een N-nummer en geschikt voor dit toepassingsgebied. Dit middel moet volgens de gebruiksaanwijzing worden gedoseerd en gebruikt (inwerktijd).
- 👍 Vernevelen of verstuiven van desinfectiemiddelen is in ruimten waar dieren of mensen verblijven niet toegestaan
- 👍 Zorg dat er na reiniging en desinfectie geen ophoping van water in de ruimte bevindt.
- 👍 Zorg voor voldoende ventilatie en lucht meerdere malen per dag de ruimten.
- ☺ Richt voor honden en katten speciale honden- en kattentoiletten in.

11.2.2 Handenwas- en eetgelegenheid

- 👍 Zorg dat op het evenement voldoende handenwasgelegenheden aanwezig zijn waar de bezoekers de handen op een hygiënische wijze kunnen wassen.
- 👍 Voorzie de handenwasgelegenheden van een zeepdispenser en éénmalige papieren doekjes.
- 👍 Zorg dat er een aparte eetgelegenheid voor medewerkers en voor bezoekers aanwezig is. Dit om te voorkomen dar de voeding van de bezoekers wordt besmet door de medewerkers.

11.2.3 Hygiënische bedrijfsvoering

Er dient op een hygiënische wijze gewerkt te worden. Dit houdt in naast een goede persoonlijke hygiëne ook een hygiënische werkwijze.

- 👍 Stel een goed mest-opruimbeleid vast.
- 👍 Reinig en desinfecteer de ruimten waar dieren hebben gestaan regelmatig.
- 👍 Bestrijd ongedierte op een professionele wijze.
- 👍 Zorg dat de paden en gebieden waar bezoekers toegang hebben, vrij zijn van mest zodat voorkomen wordt bezoekers via de schoenen mest over het terrein verspreiden.
- ☺ Zorg dat vuil en afval in de daarvoor bestemde afvalbakken gedeponeerd worden.
- ☺ Zorg dat dieren die in aanraking kunnen komen met bezoekers, schoon zijn. Dit om de verspreiding van mest via handen en kleding te voorkomen.

Aanbevelingen om besmettingen te voorkomen:
☺ *Na het aanraken van dieren de handen wassen.*
☺ *Na contact met een dier nooit met ongewassen handen iets in de mond stoppen (eten of roken). Een aantal ziekteverwekkers kan via deze weg in het lichaam komen.*
☺ *Dieren niet in het gezicht laten likken (besmetting gaat vaak via de mond).*

11.2.4 Verzorging dieren

- Zorg dat er tijdens een evenement voldoende dierenverzorgers aanwezig te zijn. Zij zijn belast met de volgende taken:
  - Het verzorgen van de voeding, huisvesting en verzorging van de dieren.
  - Dagelijkse controle van de dieren.
  - Het constateren van ziekten, afwijkend gedrag en het waarschuwen van de dierenarts.
  - Het uitvoeren van hygiënische maatregelen.
  - Het nemen van maatregelen tegen ongedierte.
  - Het laten afvoeren van kadavers.

11.2.5 Zieke dieren

- Neem, indien dieren tijdens het evenementen ziek worden, de regels omtrent persoonlijke hygiëne tijdens de werkzaamheden extra in acht.
- Vermijd direct contact met zieke dieren en uitwerpselen door het dragen van handschoenen, een masker en overalls.
- Vervang deze gebruikte materialen (handschoenen, masker en overall) na éénmalig gebruik of was het op tenminste 60 ℃.

11.3 Transport dieren

Naar aanleiding van de varkenspestepidemie en de uitbraak van mond- en klauwzeer zijn er strenge eisen gesteld aan het transport van dieren. Eén van de belangrijkste wijze waarop besmetting plaatsvindt, is via transport. Een veevervoermiddel moet dan ook aan de volgende eisen voldoen:

- Vervoer in een transportmiddel één diersoort.
- Reinig en desinfecteer na aankomst op de locatie het vervoersmiddel. De reiniging geschiedt op een adequate wijze, waarbij eerst het grove vuil (mest, strooisel en eventuele voerresten) worden verwijderd, vervolgens losweken van fijner vuil of vet met behulp van een reinigingsmiddel en vervolgens de verwijdering van de losgeweekte vuil en vetdeeltjes en het reinigingsmiddel door middel van afspoeling van alle oppervlakken (bij voorkeur met water met een temperatuur van 70 ℃).
- Desinfecteer het vervoermiddel systematisch en in een logische volgorde van handelingen, waarbij van boven naar beneden en van binnen naar buiten wordt gewerkt.

11.4 Voorlichting bezoekers

- Stel de bezoekers van een evenement waarbij dieren zijn betrokken, op de hoogte van de geldende regels. Dit kan door middel van een informatiebord bij de ingang. Informatie die op het bord geplaatst kan

worden:

- ☺ Informatie over het verbod op het geven van zelf meegebracht voer. Het advies is om dit vrijwel altijd te verbieden om te voorkomen dat dieren hier ziek van worden.
- ☺ Het wassen van de handen na aanraking van dieren.
- ☺ Mogelijke risico's en gevaren, zoals dieren die kunnen bijten, trappen en krabben.

De Voedsel en Warenautoriteit heeft een informatieblad opgesteld voor bezoekers welke tevens uitgereikt kan worden. (www.vwa.nl / voedselveiligheid / infoblad / volksgezondheid in relatie tot dieren → kinderboerderijen)

11.5 Dierententoonstellingen

Tijdens een dierententoonstelling dienen wat betreft de hygiëne de volgende regels in acht worden genomen:

- ☺ Verbied dat dieren uit de hokken worden verwijderd. Alleen tijdens de keuring en om uitgelaten te worden, is dit toegestaan.
- ☺ Zorg dat de benching bestaat uit metalen afgesloten hokken.
- ☺ Reinig alle voorwerpen waar mee de dieren in aanraking komen, grondig.

12 DANCE EVENT OF ANDER SOORTGELIJK EVENEMENT

Dance events of andere soortgelijke evenementen worden regelmatig zowel in de grote steden als in de wat meer landelijke gebieden georganiseerd. Elk evenement waarbij grote groepen mensen bij elkaar zijn brengt risico met zich mee op het gebied van openbare orde, veiligheid en volksgezondheid. Drank - en druggebruik kunnen deze risico's vergroten. Zelfs een streng voordeurbeleid kan niet voorkomen dat bezoekers drugs binnensmokkelen.

12.1 De ruimte waarin een dance event o.i.d. wordt gehouden

Tijdens de voorbereiding van grote (dance)feesten dient met name gedacht te worden aan aspecten die te maken hebben met algemene veiligheid zoals veilig druggebruik, ventilatie van de ruimte, EHBO en EHBD (Eerste Hulp Bij Drugsongevallen) -voorziening (bij feesten met meer dan 1000 bezoekers moet een aparte behandelruimte aanwezig zijn), nooduitgangen, ruime in- en uitgangen, dranghekken voor podia, toegangen en geluidsboxen, geluidssterkte, sanitair, drinkwatervoorziening, gevaarlijke punten (afstapjes, te nauwe gangen) etc. Hoe beter deze zaken geregeld zijn, des te veiliger is het evenement.

12.2 De EHBO/EHBD- voorziening

- Zorg dat de EHBO/EHBD-voorziening en eventuele rustruimte overeenkomstig de eisen in paragraaf 8.1 zijn ingericht.
- Plaats de EHBO/EHBD-voorziening en rustruimte zodanig dat deze toegankelijk zijn vanuit de feestruimte en een korte route naar buiten hebben (in verband met ambulancevervoer).

Bij evenementen waarbij drank- en druggebruik een rol spelen zijn een aantal aanvullende eisen:

- Zorg voor een team van deskundigen die kennis hebben van het onderzoeken en behandelen van bezoekers die ten gevolge van overmatig drugs- en alcoholgebruik onwel zijn geworden.
- Zorg voor de aanwezigheid van apparatuur voor het behandelen en onderhouden van de vitale lichaamsfuncties.

De EHBO/EHBD-voorziening heeft als doel zoveel mogelijk patiënten adequaat te behandelen en zo min mogelijk patiënten naar ziekenhuizen te vervoeren.

12.3 Ventilatie in de feestruimte

- Stel de klimaatbeheersing in de feestruimte zodanig af dat oververhitting van de aanwezigen wordt voorkomen. Adequate luchtverversing is hierbij van groot belang. Hierbij moet gedacht worden aan voldoende ramen en deuren die geopend kunnen worden en/of het plaatsen van een airconditioning en andere vormen van ventilatie in de directe nabijheid van de feestruimte.
- Plaats een mobiel ventilatiesysteem indien er geen mechanische ventilatiemogelijkheid aanwezig is. Indien ramen en deuren worden opengezet dient er afstemming in verband met mogelijke geluidsoverlast plaats te vinden. Een hoge temperatuur en een hoge luchtvochtig-

heid hebben een negatief effect op oververhitting en uitdroging van de bezoekers. Met name indien er een grote hoeveelheid mensen aanwezig is, is dit gevaar aanwezig. Ook de verspreiding van infectieziekten, bijvoorbeeld TBC, verloopt bij een slechte ventilatie sneller.

12.4 Toiletten en drinkwatervoorziening

- Zorg voor voldoende toiletten (minimaal twee en daarna bij elke 150 extra bezoekers één toilet extra) en ***gratis*** drinkwatervoorzieningen (één tappunt per 150 gelijktijdig aanwezige bezoekers).

Gratis drinkwater is nodig om uitdroging van bezoekers te voorkomen. Alcohol heeft namelijk een vochtuitdrijvende werking, wat kan leiden tot uitdroging. Het is om die reden noodzakelijk dat er voor alle bezoekers voldoende drinkwater aanwezig is, zie hiervoor paragraaf 7.3.

- Zorg dat de toiletten en drinkwatervoorzieningen gedurende het feest worden schoongemaakt en voldoen aan de eisen zoals genoemd in paragraaf 7.2 en 7.3.

12.5 Verlichting

- Verlicht het terrein rond de locatie voldoende. In noodgevallen moet er voldoende verlichting aanwezig overblijven.

12.6 Drugsgebruik

De belangrijkste uitgaansdrug is alcohol, daarna volgen de illegale drugs zoals XTC en andere stimulerende of verdovende middelen.
Het huidige landelijke beleid is niet meer gericht op het testen van drugs (met name XTC-pillen). Volgens de Opiumwet is het bezit van en de handel in alle drugs strafbaar. Het bezit van een kleine hoeveelheid soft drugs voor eigen gebruik, is geen overtreding. Handel in verdovende middelen in de zin van de Opiumwet (harddrugs) is te allen tijde verboden.

- ☺ Verstrek voorlichtingsmateriaal over druggebruik tijdens het feest. Deze voorlichting dient voor iedereen duidelijk zichtbaar en bereikbaar te zijn.

12.7 Schuimparty's

Schuimparty's zijn evenementen waarbij schuim in een bassin in de feestruimte wordt gespoten. De bezoekers kunnen in het bassin spelen en dansen.

- Gebruik schuim dat gemaakt wordt door een zeepoplossing met lucht te vermengen.
- Gebruik geen (blus)schuim van de brandweer. Deze schuimsoort is namelijk erg agressief.

Daarnaast berust de werking van blusschuim op het wegnemen van zuurstof bij het onderliggende terrein. Dit betekent dat wanneer iemand in blusschuim zou vallen en onder de laag terechtkomt zonder dat dit wordt opgemerkt, er een grote kans bestaat dat de betreffende persoon stikt door de afwezigheid van zuurstof.

Door de warme omgevingstemperatuur in de feestruimte en doordat in het bassin veel mensen dicht bij elkaar aanwezig zijn, bestaat de kans op infectieziekten. Uit de casuïstiek blijkt dat er een vergroot risico aanwezig is op huidinfecties tijdens schuimparty's. De bacterie Staphylococcus aureus komt veel bij mensen voor en kan onder andere huidinfecties veroorzaken. Besmetting vindt veelal plaats van persoon op persoon. Zowel mensen met huidklachten als dragers zonder symptomen kunnen een bron van besmetting zijn. Om de kans op infectie te minimaliseren, moeten de volgende maatregelen in acht worden genomen.
Stel eisen aan het aantal bezoekers en de kleding van de bezoekers.

- 👍 Zorg dat iedere bezoeker in het bassin minimaal 1 m² ruimte beschikbaar heeft en niet schaars gekleed het bassin betreed. Dit houdt in niet met ontbloot bovenlichaam.
- 👍 Zorg dat de vloer rondom het bassin wordt schoongehouden.
- 👍 Verbied de bezoekers om met schoenen, waar men buiten op straat mee heeft gelopen, het bassin te betreden.
- 👍 Ververs het schuim in het bad, indien visueel verontreinigd, iedere twee uur.
- ☺ Adviseer de bezoekers om zich direct na de schuimparty grondig te douchen.
- ☺ Adviseer bezoekers met een beschadigde huid niet aan de schuimparty deel te nemen.

12.8 Voorlichting SOA

- ☺ Verstrek aan de bezoekers voorlichtingsmateriaal over SOA's om hen voor te lichten en te wijzen op het gevaar.
- ☺ Plaats bij de toiletten (zowel dames- als herentoiletten) een condoomautomaat. Indien het een meerdaags evenement betreft, kan er voor worden gekozen om gratis condooms te verstrekken.

13 BIJLAGEN

De volgende documenten zijn als bijlage toegevoegd:

13.1 Risicoprofiel Evenementen
13.2 Informatieblad voor medewerkers en vrijwilligers die assisteren bij de voedselvoorziening
13.3 Voorbeeld dagformulier Hygiëne Partycatering en Evenementen
13.4 Voorbeeld borgingslijst
13.5 Meldingsformulier tatoeage- en/of piercingevenement
13.6 Scoreformulier voor het vaststellen van infectierisico's

13.1 Risicoprofiel Evenementen

Onderwerp	Risico op aandoeningen	**Overdracht**	**Veroorzaker**	**Risicoverhogend**	**Preventiemaatregelen**	**Wetgeving**	**Inspecteren instanties**
Afvalvoorziening	Wondinfecties Maagdarminfecties	Indirect	Bacteriën Virussen	• Aantrekken ongedierte Slechte verwerking • Open afvalcontainers • Scherpe materialen • Omgevingstemperatuur • Duur evenement	• Afgesloten afvalcontainers • Voldoende afvalcontainers • Frequente afvoer	Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid (WCPV)	Milieu inspectie Gemeente
Drinkwaterkwaliteit (al dan niet tijdelijk)	Maagdarminfecties Luchtweginfecties Huidinfecties	Direct Indirect	Algen Bacteriën Virussen	• Opwarming en stilstand • Verneveling • Contaminatie met oppervlakte water • Slechte constructie • Duur evenement	• Goede installatie (NEN-norm) • Kwaliteitscontrole • Voldoende doorstroming	Waterleidingbesluit Waterleidingwet	VROM / waterleidingbedrijf
Bouwkundige staat	Luchtweginfecties Wondinfecties Verwondingen	Direct Indirect	Bacteriën Virussen Schimmels	• Slechte ventilatie • Slechte staat gebouw / scherpe uitstekende materialen • Moeilijk reinigbare oppervlakken	• Goede ventilatie • Materialen in goede staat en goed te reinigen	Bouwbesluit Gemeentelijk bouwverordening	Gemeente
Kinderopvang	Verwondingen Maagdarminfecties Luchtweginfecties Wiegendood	Direct Indirect	Bacteriën Virussen Schimmels Slechte staat gebouw	• Geen beleid • Onvoldoende begeleiding • Ongeschoolde medewerkers • Slechte voorzieningen • Duur evenement	• Voldoende bekwame begeleiding • Veilige omgeving • Zie protocol kinderopvang	Wet Kinderopvang	Gemeente
Medische voorzieningen	Bloedoverdraagbare aandoeningen Wondinfecties	Indirect Direct	Bacteriën Virussen	• Prikaccidenten • Onsteriele materialen • Kruisbesmetting • Duur evenement	Steriliteit medische materialen Prikaccidenten beleid Schone behandelruimten Handwasvoorziening Bekwaam personeel	WCPV	Gemeente
Schoonmaak en onderhoud	Maagdarminfecties Huidinfecties	Indirect	Bacteriën Virussen Schimmels	• Geen schoonmaakplan • Duur evenement • Slecht reinigingsmateriaal en middelen	Schoonmaakplan Goed reinigingsmateriaal en reinigingsmiddelen Voldoende en vakbekwaam	WCPV	Gemeente

Onderwerp	Risico op aandoenin-gen	Over-dracht	Veroorzaker	Risicoverhogend	Preventiemaatregelen	Wetgeving	Inspecteren instanties
				• Te weinig en onbekwaam personeel	personeel		
Riolering, oppervlakte vervuiling	Maagdarminfecties Wondinfecties Luchtweginfecties	Indirect	Bacteriën Virussen Schimmels Parasieten Protozoën	• Afvoersysteem • Mestputten • Omgevingstemperatuur • Duur evenement • Open systeem	• Volgens NEN-norm • Voorkomen van overloop of oppervlakte vervuiling • Voorkoming van verneve-ling	WCPV	Milieu inspectie gemeente
Sanitaire voorzieningen	Maagdarminfecties	Indirect	Bacteriën Virussen	Tekort aan toiletten en hygiënevoorzieningen • Duur evenement • Vervuilde toiletten • Verstopte toiletten	• Voldoende toiletten • Voldoende wastafels • Voldoende hygiënevoorzie-ningen	WCPV	Gemeente
SOA	Geslachtsziekten	Direct	Bacteriën Virussen	Onveilig vrijen	Condoomautomaat Voorlichting	(WCPV	GGD SOA afdeling
Speel- en attractietoe-stellen	Verwondingen	Direct	Uitstekende onderdelen Losse onderdelen Onveilige constructie	Slechte constructie en onderhoud	Gebruik gekeurde toestellen Logboek bijhouden Uitvoeren inspecties	Besluit Veiligheid Attractie- en speeltoestellen	Keuringsdienst van waren
Voeding / catering	Maagdarminfecties Voedselvergiftiging	Indirect Direct	Bacteriën Virussen Schimmels	• Kruisbesmetting • Onjuiste bewaartempera-tuur • Slechte persoonlijke hygiëne • Onvoldoende reiniging en desinfectie materialen en apparatuur • Ongedierte • Niet werken volgens de HACCP normen	• Vakbekwame medewerkers • Werken volgens hygië-necodes • Goede routing • Beheersing kritische punten	Warenwetregeling Hygiëne van Levensmiddelen, artikel 22 en 23	Voedsel en Warenautoriteit
Zandbakken	Maagdarminfecties	Indirect	Bacteriën Virussen Schimmels Parasieten	• Onafgedekte zandbak	• Afdekken met net • Weren van huisdieren • Plaats half zon half schaduw • Beschutte plaats • Voor gebruik visuele		Gemeente

Onderwerp	Risico op aandoenin-gen	**Over-dracht**	**Veroorzaker**	**Risicoverhogend**	**Preventiemaatregelen**	**Wetgeving**	**Inspecteren instanties**
					inspectie op uitwerpselen en scherpe materialen		
Tijdelijke zwemwater voorziening	Luchtweginfecties, Maagdarminfecties Huidinfecties Oorinfecties Ooginfecties	Direct Indirect	Algen Bacteriën Virussen Parasieten	• Watervernevelende apparatuur • Omgevingstemperatuur • Duur evenement	• Watercontrole • Schone voorziening • Desinfectie bij langer dan	Besluit Hygiëne en Veiligheid van Badinrichtingen en Zwemgelegenheden	Gemeente Provincie

13.2 Informatieblad voor medewerkers en vrijwilligers die assisteren bij de voedselvoorziening

U verleent uw medewerking aan de voedselvoorziening van een publieksevenement. Om de voedselvoorziening veilig te laten verlopen, vragen wij uw aandacht voor de noodzakelijke hygiëne. Tijdens de opslag, het bereiden en het serveren van gerechten kan bacteriegroei optreden. Om dit tot het minimum te beperken is uw **persoonlijke hygiëne** van groot belang. Houdt u zich daarom strikt aan onderstaande regels.

- Was voor aanvang van elke nieuwe reeks handelingen de handen met zeep en maak gebruik van handdoekjes voor éénmalig gebruik. Gebruik eventueel handalcohol of draag bij elke nieuwe handeling nieuwe wegwerp handschoenen.
- Draag geen sieraden aan de handen.
- Dek wondjes aan handen af.
- Zorg voor verzorgde en schone haren en baard e.d..
- Vermijd direct contact met blote handen aan het voedsel.
- Draag schone werkkleding.
- Gebruik koksdoeken alleen maar als pannenlap voor hete pannen, borden etc. en in geen geval om handen of materialen aan af te vegen.
- Werk steeds met schone materialen (snijplanken, messen e.d.) om kruisbesmettingen te voorkomen.
- Rook niet, eet niet en kauw geen kauwgom tijdens de werkzaamheden.

Ook bij de **BEREIDING VAN GERECHTEN** kan er het één en ander misgaan. Micro-organismen hebben relatief korte tijd nodig om zich te kunnen vermenigvuldigen tot grote hoeveelheden. Soms is het duidelijk dat een product niet meer voor consumptie geschikt is, bijvoorbeeld door smaak- en geurafwijkingen of schimmelvorming. Maar dit is lang niet altijd het geval. In het temperatuursgebied tussen de 15-55 ℃ kunnen micro-organismen zich zeer snel vermenigvuldigen. Houdt u daarom aan de volgende regels.

- Gebruik geen producten waarvan de houdbaarheidsdatum is verstreken.
- Bewaar al uw koelverse grondstoffen in de koeling (beneden de 7 ℃).
- Houd bij de organisatie rekening met de houdbaarheid van de bereide producten. Stel de bereiding van de meest risicovolle gerechten (o.a. vlees, pasta, rijst, puree, rauwkost etc.) uit tot de laatste voorbereiding. Zet de organisatie zo nodig op papier.
- Zorg dat bij de bereiding van koude gerechten de temperatuur zo laag mogelijk blijft (beneden de 7 ℃).
- Verhit warme gerechten tot een temperatuur boven de 75 ℃.
- Onderneem direct actie als de temperatuur boven de 7 ℃ komt.
- Houd rauwe producten gescheiden van bereide gerechten in verband met kruisbesmetting.
- Voor het serveren van koude gerechten kunt u gebruik maken van de vrijstelling ‘gekoeld bewaren’. Dit houdt in dat koude gerechten twee uur ongekoeld gepresenteerd worden. Indien gerechten na deze twee uur niet zijn geconsumeerd, moeten de gerechten worden weggegooid. Hiervoor dient u een dervingslijst bij te houden waarop staat wanneer de producten buiten de koeling zijn geplaatst en zijn weggegooid. Dit moet om aan te tonen dat u de twee uur niet overschrijdt.
- Houdt u strikt aan de bovengenoemde regels met betrekking tot de persoonlijke hygiëne.

13.3 Voorbeeld dagformulier Hygiëne Partycatering en Evenementen

Locatie/Evenement: Weeknummer Jaar

Ontvangst	Datum	Product	Kern-temp. ℃	Verpak-king heel	THT-/TGT-data juist?	Paraaf	Genomen actie bij afwijking
Zuivel Max. 7 ℃ en min. 0 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Vlees en vleeswaren Max. 7 ℃ en min. 0 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Gesneden AGF Max. 7 ℃ en min. 0 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Kip, wild en gevogelte Max. 7 ℃ en min. 0 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Vis, schaal en schelpdieren Max. 7 ℃ en min. 0 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Diepvriesproduc-ten bij voorkeur kouder dan -18 ℃ maar niet warmer dan –15 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Gekoeld bereid product na transport Max. 7 ℃ en min. 0 ℃				Ja/nee	Ja/nee		
Warm bereid product na transport min. 60 ℃				Ja/nee	Ja/nee		

Opslag	Datum controle	Temp ℃	Product afgedekt	THT-/TGT-data juist en opslag volgens FIFO	Paraaf	Genomen actie bij afwijking
Koelkast 1, lager dan 7 ℃			Ja/nee	Ja/nee		
Koelkast 2, lager dan 7 ℃			Ja/nee	Ja/nee		
Koelkast 3, lager dan 7 ℃			Ja/nee	Ja/nee		
Koelkast 4, lager dan 7 ℃			Ja/nee	Ja/nee		
Diepvries 1, -18 ℃ of kouder			Ja/nee	Ja/nee		
Diepvries 2, -18 ℃ of kouder			Ja/nee	Ja/nee		
Magazijn			Ja/nee	Ja/nee		

Reiniging en desinfectie	Datum controle	Schoonmaakwerkzaamheden uitgevoerd volgens schoonmaakplan		Paraaf	Genomen actie bij afwijking
Schoonmaakplan		Keuken: Ja/nee Bar: Ja/nee	Restaurant: Ja/nee Afwaskeuken: Ja/nee		

Bereiden	Datum controle	Product	Kerntemp. ℃.	Paraaf	Genomen actie bij afwijking
Op einde verhitten 75 ℃ of hoger					
Op einde verhitten 75 ℃ of hoger					
Op einde regenereren 60 ℃ of hoger					

Presenteren	Datum controle	Product	Kern-temp. ℃	2-uurs-borging goed toegepast	Paraaf	Genomen actie bij afwijking
Gekoelde presentatie lager dan 7 ℃						
Warme presentatie hoger dan 60 ℃						
Ongekoelde presentatie				Ja/nee		

Afvalverwerking	Datum controle	Overblijfselen van gepresenteerde producten worden weggegooid	Paraaf	Genomen actie bij afwijking
Buffet en presentatie		Ja/nee		

13.4 Voorbeeld borgingslijst

Bedrijfsonderdeel:

Datum	Product	Presentatie-hoeveelheid	Charge-nr.	Aanvangs-tijdstip	Afschrijving			Paraaf
					Tijdstip	Hoeveelheid	Reden	

13.5 Meldingsformulier tatoeage- en/of piercingevenement

Meldingsformulier in het kader van de vrijstelling van de vergunningplicht van het Warenwetbesluit tatoeëren en piercen (Warenwetregeling vrijstelling vergunningplicht tatoeëren en piercen).

Naam organisatie/aanvrager: ----------

Adres: ----------

Postcode + plaats: ----------

Telefoonnummer: ----------

Naam contactpersoon:----------

e-mailadres contactpersoon: ----------

meldt het volgende evenement in het kader van de Warenwetregeling vrijstelling vergunningplicht tatoeëren en piercen:

Locatie evenement:----------

Bezoekadres :----------

Postcode + woonplaats:----------

Telefoonnummer ter plaatse: ----------

e-mailadres contactpersoon: ----------

Datum en duur van het evenement:----------

Tijdstip evenement: ochtend/middag/avond/nacht, openingstijden: ----------

Te verwachten aantal bezoekers:----------

Gemiddelde leeftijd van de bezoekers: jongeren/volwassenen/senioren ----------

Wilt u hieronder aangeven welke van de onderstaande werkzaamheden door u of onder uw verantwoordelijkheid worden uitgevoerd:

- ❑ Tatoeëren met behulp van een tatoeagemachine;
- ❑ Permanent make-up of cosmetische tatoeage aanbrengen met behulp van een pigmenteerpen;
- ❑ Piercen met behulp van een naald;
- ❑ Oor- of neusgaatjes aanbrengen met behulp van een piercinginstrument;

<u>Voorwaarden verbonden aan vrijstelling vergunningplicht</u>

- Het evenement vindt plaats op een overdekte locatie.
- Het evenement duurt ten hoogste 7 opeenvolgende dagen.
- Het evenement is niet korter dan 6 maanden geleden op dezelfde plaats door u georganiseerd.
- Het evenement wordt niet aansluitend op een ander tatoeage- of piercing-evenement op dezelfde plaats georganiseerd.
- Het evenement wordt twee maanden voor aanvang van het evenement schriftelijk gemeld bij de plaatselijke GGD.
- Bij dit aanmeldingsformulier wordt een lijst van ondernemers toegevoegd die op het evenement bovenstaande activiteiten uitvoeren.
- De aanwijzingen van de GGD ter bescherming van de volksgezondheid worden gevolgd.

Naam aanvrager:----------

Datum aanvraag:----------

Handtekening: ----------

Het aanvraagformulier sturen aan de GGD in uw regio (kijk hiervoor op www.ggd.nl)

13.6 Scoreformulier voor het vaststellen van infectierisico's

In te vullen door de gemeenteambtenaar tezamen met de organisatie van het evenement.

Aantal te verwachten bezoekers/deelnemers:	minimaal: maximaal:
Specifieke kenmerken (behorend tot een risicogroep) van de te verwachten bezoekers en/of deelnemers (o.a. ouderen, zuigelingen, zwangeren, chronisch zieken, mensen met een immuunstoornis, mensen die (bovenmatig) alcohol of drugs gebruiken)	Ja / Nee
Betreft het een meerdaags evenement waarbij gebruik wordt gemaakt van tijdelijke huisvesting?	Ja / Nee
Betreft het een evenement waarbij gebruik wordt gemaakt van niet-reguliere horecavoorzieningen of reguliere horecavoorzieningen die tijdelijk zijn uitgebreid?	Ja / Nee
Betreft het een dance-event of ander soortgelijk evenement?	Ja / Nee
Worden er zwem-, speel- of bubbelbaden op het evenemententerrein geplaatst?	Ja / Nee
Zijn bij het evenement (huis)dieren betrokken?	Ja / Nee
Worden er specifieke medische of gezondheidsproblemen tijdens het evenement verwacht?	Ja / Nee

	norm[14]:	
Moeten er voor het evenement tijdelijke sanitaire voorzieningen (toiletten) op het evenemententerrein worden geplaatst?	– 1 toilet per 150 gelijktijdig aanwezige bezoekers (minimaal 2)	Ja / Nee
Moeten er voor het evenement tijdelijke kleed- en doucheruimten op het evenemententerrein worden geplaatst?	– 1 m² verkleedruimte per persoon – per 10 m² verkleedruimte 1 douche	Ja / Nee
Moeten er voor het evenement tijdelijke drinkwater-voorzieningen op het evenemententerrein worden geplaatst?	– 1 watertappunt per 150 gelijktijdig aanwezige bezoekers	Ja / Nee
Wordt er getatoeëerd (ook permanent make-up) of gepierced op het evenement?	– Meldingsplicht aan GGD volgens Warenwetregeling vrijstelling vergunningplicht tatoeëren en piercen	Ja / Nee
Worden er risicovolle nevenactiviteiten georgani-seerd?	– kinderopvang – attractie- of speeltoestellen – ballen- en/of zandbakken	Ja / Nee
Vindt het evenement onder extreme (weers-) omstandigheden plaats?	– avond/'s nachts – kou – hitte	Ja / Nee

De plaatselijke GGD (afdeling Technische hygiënezorg) moet ingescha-keld worden, indien één of meerdere keren ja is ingevuld.

[14] Dit getal is een minimum. Op basis van behoefte kan dit aantal worden aangepast.

14 LITERATUUR

1. Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding, Risicoprofiel grote evenementen, Protocollen technische hygiënezorg, De Haag, oktober 1999.
2. Raad van RGF'en, Handreiking Geneeskundige advisering publieksevenementen, juni 2004, Utrecht.
3. Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding, Protocol Legionellose, maart 2001, paragraaf 10.1 herzien mei 2004.
4. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, Besluit van 26 oktober 2004 tot wijziging van Waterleidingbesluit en het Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (preventie van legionella in leidingwater), 2004.
5. VEWIN, Werkblad Leidingwaterinstallaties, Tijdelijke leidingwaterinstallaties, WB 1.4 H, juni 2004, Uitgave Vereniging van Waterbedrijven in Nederland.
6. Ministerie van VROM, Legionellapreventie in leidingwater, Hoofdstuk IIC van het Waterleidingbesluit, informatieblad, december 2004.
7. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Arbo-Informatieblad 32, Legionella, Sdu Uitgevers b.v., 2004.
8. Ministerie van VROM, Modelplan Legionellapreventie in zwembadwater, informatieblad, augustus 2004.
9. Vereniging Van EvenementenMakers, Handboek Evenementen Maken, Richtlijn voor het organiseren van een goed en veilig evenement, mei 2004.
10. LCI. Risicoprofiel kampeergelegenheden, Protocollen technische hygiënezorg. Den Haag, oktober 1999.
11. Bedrijfschap Horeca en Catering, De Hygiënecode voor de horeca, Zoetermeer, mei 2004.
12. Voedsel en Waren Autoriteit, Vrijmarkten en braderieën, informatieblad, april 2004, Den Haag.
13. Voedsel en Waren Autoriteit, Vaste en tijdelijke bedrijfsruimten, informatieblad, maart 2004, Den Haag.
14. Voedsel en Waren Autoriteit, Waterglijbanen, informatieblad, december 2004, Den Haag.
15. Consument en Veiligheid en de NUSO (Landelijke Organisatie voor Speeltuinwerk en Jeugdrecreatie), Handboek Veiligheid van speelgelegenheden, september 2003, 4e druk, Reed Business information B.V.
16. Keuringsdienst van Waren, Hygiëne van Ballenbakken, juni 2002, Groningen.
17. Voedsel en Waren Autoriteit, Warenwetbesluit Attractie- en speeltoestellen, informatieblad, juli 2004, Den Haag.
18. GG&GD Amsterdam, Hygiënerichtlijnen voor piercen, Hygiënerichtlijnen voor tatoeëren, Amsterdam, 2000.
19. Voedsel en Waren Autoriteit, Dossier Voedselinfecties en Zoönosen, februari 2005, Den Haag.
20. Voedsel en Waren Autoriteit/ Keuringsdienst van Waren Oost, Kinderboerderijen hygiëne en zoönosenverwekkers, oktober 2003, Zutphen.
21. Ministerie VWS, Code voor hygiëne op kinderboerderijen in Nederland, november 2001, Den Haag.
22. Infectieziekten Bulletin, Epidemie van huidinfecties na deelname aan een schuimparty, jaargang 11, nummer 4, blz 61-65.